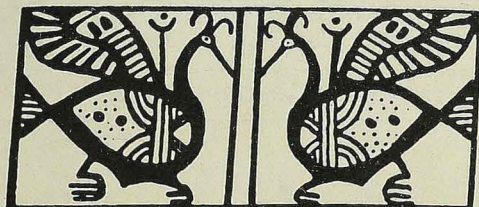

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΔΗΜ. ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗΣ, ΠΑΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ, ΗΡΑ ΓΕΝΑ-
ΚΡΙΤΟΥ, FR. RICCIO, ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ, ΒΑΡΝΑΒΑΣ ΛΟΪΖΙΔΗΣ,
Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΛΩΡΟΣ ΦΑΝΤΑΖΗΣ,
ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Θ. ΘΕΟΧΑΡΟΥΣ, ΘΕΟΦ. ΣΤΑΥΡΟΥ.

241

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Άνδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 65900

Έκπρόσωπος για την Ελλάδα: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Μεσογείας 10, Αθήνα (607) Τηλ. 7700174

Έτησία συνδρομή	Κ£2.000 μίλε
Έτησία συνδρομή διά βιβλιοθήκες, σχολεία, οργανισμούς	£4.000 μίλε
Έτησία συνδρομή έξωτερικού	300 δραχμές ή \$12 (δολάρια)
Τιμή Τεύχους	£0.300 μίλε
Τιμή διπλού τεύχους	£0.600 μίλε

Τα χειρόγραφα δέν επιστρέφονται. Κλισέ και φωτογραφίες επιστρέφονται.

100 ανάτυπα πρὸς δύο λίρες τή σελίδα πληρώνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα στὸν τυπογράφο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΗΜ. ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗΣ: "Έξη ποιήματα	1
ΠΑΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ: "Ο μόχθος	2
ΗΡΑ ΓΕΝΑΚΡΙΤΟΥ: "Η μετακόμιση	3
ΒΑΡΝΑΒΑΣ ΛΟΪΖΙΔΗΣ: "Έκφραση κήπου	5
FR. RICCIO (μετ. Φ. Δέλφης): "Άνοιξη μέσ' στους στενούς δρόμους	6
Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ: Μιά ανέκδοτη αυτοβιογραφία του Θρασ. Σταύρου (1886-1979)	7

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Νέο ξεκίνημα, ΑΠΟΨΕΙΣ — Λώρου Φαντάζη: Λεμεσιανή ποίηση — ΕΚΘΕΣΕΙΣ — Θεοδ. Νικολάου: Εισαγωγικός λόγος στην έκθεση πινάκων του Νίκου Νικολάου — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Κ. Χρυσάνθη: Στ. Τηλικίδη «Σταλαχτίτες από δάκρυ». — ΑΠΟ ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ — Θ. Θεοχάρους: Φιλολογική Κύπρος — Συνέντευξη του κ. Σ. Πατσαλίδη — ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟ — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ.

Θεοφάνης Σταύρου: Εύαγγελος Παπανούτσος

Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΑΣ ΘΕΜΑΤΟΘΗΚΗ

(ΕΝΑ ΟΛΟΚΛΗΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΠΙΤΙ ΣΑΣ)

- 2 τόμοι παιδική ποίηση — 1 τόμος παιδικό διήγημα — 1 τόμος έκθέσεις — 1 τόμος βιογραφικό λεξικό — 2 τόμοι παιδικό θέατρο.
- 5 τόμοι ή έγκυκλοπαίδεια της Άντιγόνης Μεταξά — 1 όρθογραφικό-έρμηνευτικό λεξικό δημοτικής — 1 άγγλοελληνικό λεξικό — 1 έλληνοαγγλικό λεξικό.
- 'Η «ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΑΣ ΘΕΜΑΤΟΘΗΚΗ» (τόμοι 7) έγινε με την υπεύθυνη έποπτεία του Δημ. Γιάκου.

Έκδόσεις Π. ΤΣΟΛΑΣ — Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 17, ΑΘΗΝΑ

Υπεύθυνος κατά τόν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.

Τύποις: Τυπογραφεία - Λιθογραφεία «ΘΕΟΠΡΕΣ» ΛΤΔ., Τηλ. 44940 - 48883

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

(Από πνευματική ομάδα)

Υπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΚΑ' |

ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1980

| ΑΡ. 241

ΕΞΗ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ε Ρ Ω Τ Η Σ Η

Τούτα τὰ μῦρα τῆς πνοῆς σου,
τοῦτα τὰ μῦρα τοῦ κορμιοῦ σου,
τοῦτα τὰ μῦρα τῶν μαλλιών σου,
τί νὰ τὰ κάνω, καλή μου;
— "Ὅχι τί νὰ τὰ κάνεις, ποιητή. Τί τα ἔκανες!
Νά! τὰ ἔκανες στίχους· στίχους ποῦ μοσκομυρίζουν
τὴν ὡραία ψυχὴ σου!

Ζ Ο Υ Σ Α Μ Ε

Ζούσαμε μὲ τὴ ψευδαίσθηση τῆς "Ἀνοιξης, μὲ τὴ φευδαίσθηση
τοῦ ὄνειρου,
ὥσπου ἤρθες ἐσὺ ἡ ἀληθινὴ αἴσθηση τῆς ζωῆς, τὸ ἀπόσταγμα
τῆς νιότης.
Στὸ διάβα σου παραμέρισε ἡ "Ἀνοιξη γιὰ νὰ περάσεις ἐσὺ
ἡ βασίλισσα τῶν πόθων καὶ τῶν ὡραίων στεναγμῶν.
Ἀπὸ τότε ποῦ φάνηκες, ἡ ζωὴ μου ἔγινε ὄνειρο καὶ τ' ὄνειρο
πραγματικότητα!

Α Ν Τ Ι Κ Ρ Υ Σ Ε Ι Σ

Ἐγὼ τὴν Ἐλευθερίαν δὲν τὴ γνώρισα «ἀπ' τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή».
Τὴν Ἐλευθερίαν τὴν εἶδα ὀπλισμένη μ' ἓνα οὐράνιο χαμόγελο
κι' ἓνα στεφάνι ἀπὸ κρίνα στὰ μαλλιά, νὰ μ' ἐλευθερώσει
ἀπ' τὰ δεσμὰ τοῦ καθημερινοῦ βίου!

Α Ν Α Σ Κ Ε Υ Η

«Παραβάτης» γιὰ μένα εἶναι ὅποιος ἀρνήστηκε τὴν «Παγὰν λαλέουσαν»
καὶ τὴν «μάντιδα δάφνην».
Ἡ χρημοδότρα ψυχὴ μου συνεχίζει τὸ ἔργο της.
Ὁ κεφαλόβρυσος τῆς Κασταλίας μου τρέχει ἀσταμάτητα
καὶ θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ τρέχει, ἐφόσον κανένας Ἰουλιανὸς μέσασθ' ἐμοῦ
δὲν ὁμολόγησε ἦταν ἀπὸ κανένα!

Η ΜΕΤΑΚΟΜΙΣΗ

Λοιπόν, έπρεπε πιά νά τελειώνει... Αύριο, μεθαύριο έρχονταν οί νοικιαστές. Θάθελαν βέβαια νά δρούνε τὸ σπίτι ἀδειανό. Εἶχε καί κείνος τὴ δικιά του μετακόμιση. Καλά τώρα, θά πεις... Δυὸ - τρία πράγματα ὅλα κι' ὅλα θάπαιρνε μαζί του... δὲν ἦταν δὰ καί μεγάλο πρόβλημα. Δυὸ - τρία πράγματα... Κι' ἕνα κορμί ξεχειλισμένο θύμισες...

Ὁ κύρ-Νικολάκης σήκωσε ἀργὰ τὰ μάτια. Τὰ σεργιάνισε τριγύρω στοὺς ψηλοὺς τοίχους τοῦ δωματίου... Τὸ σαλόνι... ψιθύρισε. Κάποτε τούτη δῶ ἦτανε ἡ πιὸ φροντισμένη γωνιά τοῦ σπιτιοῦ. Κι' ἡ Κυριακούλα, κρατοῦσε μέρα - νύχτα τὸ φτερό. Ἐκοθε κάθε πρωτὶ κι' ἕνα πόντο τὰ κοτσάνια τῶν λουλουδιῶν γ' ἀντέξουν λέει, περισσότερο... Ναί. Πάντα της ἀγαποῦσε πολὺ τὰ ἄνθη ἢ Κυριακούλα. Τὰ ἄνθη καί τὴ πάστρα... Καί γάτηνε τώρα ἐκεῖ πάνω ἀπὸ τὴν κονσόλα πού τοῦ χαμογελαῖ. Γέρνει μὲ γάξι στόνα πλευρὸ κι' ἡ μιὰ της παλάμη χάνεται μέσα στὶς μαῦρες μποῦκλες τῶν μαλλιῶν της.

Ὁ κύρ-Νικολάκης δγάζει τὰ ἄσπρα του γυαλάκια. Τὸ ἄσπρο του μαντήλι... Πύκνωσε ἡ συγκίνηση μὲς τὴν καρδιά του. Θάμπωσε ἡ ματιὰ του. Πιά δὲν μπορεῖ νά διακρίνει ὡς μιὰ σπιθαμὴ. Ἡ Κυριακούλα ὅμως, τίποτα ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν δειχνε νά καταλαθαίνει. Ἐκείνη γερτὴ στόνα πλευρὸ πάντα χαμογελαῖ...

—Ἦσουν πού λές πιὸ τυχερὴ ἐσὺ κυρά μου...

Πῆγες νωρίς, θά πεις... Ναί... Μὰ ἔφυγες ἄνοιξη... Τότε πού κελαδούσανε τὰ δυὸ μας καναρίνια στὸ κλουβί. Καί τὰ παιδιὰ μας κελαδούσανε... Κι' ἔμοιαζε ἴδια φωλιά τὸ σπιτικό μας. Πῆγες νωρίς... Μὰ ἐγώ, σὲ μακαρίζω...

Σωπάσανε οἱ θύμισες ἕνα λεπτό. Χύμηξε πάλι ἡ βουδαμάρα ὀλόγυρα κι' ἔκατσε ὅλη πάνω στὰ στήθεια του. Ἐτσι, καθὼς στιδάστηκε κι' ἡ σκόνη πάνω στὰ καρυδένια ἐπιπλα... Ὀμίχλη μοναξιάς. Γκρίζα. Καί πνιγερὴ. Μέσα σὲ τοῦτο τὸ δωμάτιο λοιπὸν παρέλασε θαρρεῖς κι' ὅλη ἡ ζωὴ τους. Ἐκανε τοὺς σταθμοὺς της τοὺς πιὸ σημαντικούς. Πάλι ἔμπαινε στὸ αὐλάκι της καί προχωροῦσε. Πάνω σὲ κείνη τὴν σκαλιστὴ καρέκλα μὲ τὸ ροδι μεταξωτὸ ὕφασμα ἔκατσε μιὰ ὥρα δειλινοῦ κι' ὁ κύρ-Νικολάκης. Παίδευε τὸ καπέλο μὲς τὰ χέρια του κι' ὅλο κοιτοῦσε κάτω τὰ μάρμαρα... Πούταν χρωματιστὰ κι' εἶχανε σχέδια πυκνά καί χαρούμενα... Στὸν καναπέ καθότανε ἡ μάνα του. Δίπλα ὁ κύρης του. Τὰ γονικά τῆς Κυριακούλας λίγο παρέκει. Τὴν κοπελιά τὴν φώναξαν στὸ τέλος. Σὰν τὰ μιλήσαν πιά καί τὰ συμφώνησαν. Κι' ἦτανε ὁμορφὴ κείνο τὸ δεῖλι ἢ Κυριακούλα... Εἶχε καί μιὰ κτενίτσα χρυσαφιά πάνω στὰ μαλλιά. Ἰδιος ὁ ἥλιος, μέσα σὲ σκοῦρα κύματα...

Ὅχι!... Ποτὲ δὲν θάθελε νά ξεμείνει ἐκεῖνος στὴ ζωὴ. Νὰ περπατήσῃ μόνος τὸ φθινόπωρο. Νὰ τουρτουρίζῃ ἔρημος στὴ χειμωνιά... Κι' ἦταν ἡ στράτα τόσο μουντὴ μὲς τὴν ἔρημιὰ του. Μεγάλωσαν γοργὰ καί τὰ παιδιὰ. Φύγαν καί κείνα. Ἐνα πρωτὶ εἶδε τὰ καναρίνια πούπαψαν πιά νά κελαηδοῦν. Κι' ὅλο κοιτοῦσαν τὸν οὐρανό... Τὰ δροσερὰ γνεφίματα τῶν δένδρων. Τοὺς ἄνοιξε τὴν πορτοῦλα. Τὰ λεφτέρωσε. Ἐμεινε πιά παντέρημος...

—Πῶς τ'ἀντεξες κι' ἔφυγες Κυριακούλα ἀπὸ τὸ πλάι μου... Καί μ' ἄφησες...

Αὐριο θάρθει καί τ' αὐτοκίνητο, νά πάρει τὰ ἐπιπλα. Τὸ σκέφτηκε πολὺ μέχρι νά τ' ἀποφασίσει... Ὅμως ἄλλοιῶς δὲν γινότανε. Τὸ σπίτι ἦταν τεράστιο. Τόσο μεγάλο καί τόσο βουδὸ... Βάρυναν καί τὰ χρόνια ἐπάνω του. Πιά δὲν ἤθελε παρὰ μιὰ τόση δὰ τρυπούλα νά χωθεῖ. Ἐκεῖνος... Καί οἱ ἀναμνήσεις του. Μιὰ τόση δὰ καμαρούλα. Μὲ τὴ φωτογραφία τῆς Κυριακούλας στὸ προσκεφάλι του.

Μ' ένα ανθογυάλι πάντα γιομάτο καθώς τόχε και κείνη χειμώνα—καλοκαίρι. Νά συλλογᾶται τὸ χτέσ. Καὶ νά καρτερᾷ...

Κοιτᾷ τὸ πιάνο στὴ γωνιά. Ἔτσι μαυριδερό και πένθιμο... Θυμᾶται τὴ ζωὴ ποῦχε και τοῦτο κάποτε ἐντὸς του... Καὶ σάν τὸ ἔπαιζαν, χυμούσανε πουλιὰ μέσα στὸ σπίτι θλάκερο. Κοιτᾷ κι' ἕνα ζωγραφιστὸ κουτάκι στὴν ἄκρη τοῦ μεγάλου τραπέζιοῦ. Πετιόταν μιὰ μπαλαρινοῦλα σὰ τ' ἀνοιγες κι' ἔπιανε τότε τὸ χορὸ και τὸ τραγοῦδι... Τί νά κοιτάξει και νά μὴ θυμηθεῖ!!... Τί νά κοιτάξει και νά μὴ νοιώσει παράπονο και θλίψη. Πίκρα και γλυκειὰ νοσταλγία... Κι' ὅλα σ' ἕνα παράξενο σμίξιμο π' ἀναθε φωτιὰ μὲς τὴ ψυχὴ του...

—Πῶς φεύγεις και τ' ἀφήνεις ὅλα αὐτά!... Ποῦναι κομμάτια τῆς ζωῆς σου... Ποῦναι οἱ μέρες και οἱ ὥρες τῆς χαρᾶς σου... Τ' ἀχνάρια τῆς στράτας ποῦγραφες... Ποῦ γράφαμε μαζί... Πῶς τὰ ἀφήνεις;... Μὲς τὰ χλωμὰ σημάδια τοῦ καιροῦ μοιάζει νά ταξιδεύει σὲ σύννεφα χρυσὰ ἢ Κυριακούλα. Κι' ἡ ἀπορία ξεχυλίζει τὴ ματιὰ της. Ἴδια παιδούλα ποῦχει παράπονο μὰ δὲν τὸ μολογεῖ...

—Μὰ δὲν τ' ἀφήνω... Ὅχι... Ἐτοῦτα ὅλα τᾶχω σιθᾶξει ἀπὸ καιρὸ ἐντὸς μου. Κι' ἔπου κι' ἂν πάω τὰ κουβαλῶ... Κι' ἔπου και νᾶμαι τὰ συλλογιέμαι... Σύχασε Κυριακούλα...

Φύγαν και τὰ παιδιὰ... Φύγαγε ὅλοι και τὸν ἄφησαν... Ἦταν τῆς μοίρας του νᾶρθουν τὰ πράγματα ἔτσι... Τί φταῖν οἱ ἄνθρωποι... μιὰ κι' εἶναι τούτη πού τοὺς ὀρίζει!!... Νᾶναι καλά... Καὶ τὰ παιδιὰ... Καὶ τὰ ἐγγόνια του... Καὶ ἡ Κυριακούλα του, νᾶναι καλά κεῖ στὰ ψηλὰ πού θρίσκειται... Πέρασ' αὐτὸς μπόρες πολλές. Πέρασε κι' εὐτυχίες... Μεγάλες, μοναδικές εὐτυχίες... Παράπονο δὲν ἔχει... Μονάχα πού κρυώνει. Κι' εἶναι κι' ὁ ἥλιος μὲς τὴν καρδιά του ποῦγειρε πιὰ στὴ δύση και πάει νά βασιλέψει...

Πρέπει νά τελειώνει. Πρέπει ν' ἀδειᾶσει πιὰ τὸ σπίτι... Τεντώνει τὰ χέρια ψηλά. Ἐκεῖνα τρέμουν. Εἶναι ἡ παγωνιά. Εἶναι κι' ἡ συγκίνηση. Παίρνει ἀργὰ τὴ φωτογραφία τῆς Κυριακούλας. Τὴ ξαλαφρώνει ἀπὸ τὴ σκόνη. Τὴν κοιτᾷ. Κοιτάζει και τὸ σκούρο τετράγωνο σημάδι ἴδια σκιὰ ποῦσμιξε λὲς κι' ἔγινε πιὰ ἕνα μὲ τὸ τοῖχο. Σκέφτεται πού θὰ πάνε μιὰ και γίνανε τόσο καιρὸ ἕνα μὲς τίς πέτρες... Ἐνα μὲ τὸν ἀγέρα ἐκείνου τοῦ σπιτιοῦ.

—Ποῦ θὰ πᾶμε Κυριακούλα... τὴ ρωτᾷ.

Μὰ κείνη δὲν τοῦ ἀποκρύνεται. Μονάχα τὸν χαϊδεύει μὲ τὸ βλέμμα της. Καὶ τοῦ χαμογελά...

ΗΡΑ ΓΕΝΑΚΡΙΤΟΥ

ΕΚΦΡΑΣΗ ΚΗΠΟΥ

Ήταν θυμάμαι ένα ωραίο φθινοπωριάτικο απόγευμα. Ο ήλιος βρισκόταν αρκετά ψηλά κι έτσι μπορούσε κανείς να τολμήσει ένα μικρό περιπάτο ή στο Βασιλικό Κήπο ή κάπου άλλου, να λησμονήσει έστω και γι' αυτή τη λίγη ώρα πολλά πράγματα, που δεν έφεργαν άλλο παρά στενοχώρια και λίγη πίκρα. Φυσούσε μόνο ένα αδύνατο, ψυχρό αεράκι. "Αν φυσούσε από το Νότο ή το Βορρά, είναι αδύνατο να πω. Δεν είχα σκεφθεί τέτοιο πράγμα εκείνη την ώρα.

Τα φύλλα των δένδρων, λές και ήταν πλέον ώριμα, υπάκουαν στο απαλό μα άποφασιστικό γι' αυτά χείδεμα τ' ανέμου και έφευγαν, πετούσαν, στροβιλίζονταν κάμποση ώρα ψηλά σαν να ήθελαν να εύρουν ένα τόπο μαλακό να μη σκοτωθούν στο πέσιμο τους, και έπεφταν. Έπεφταν συνέχεια. Πότε κάθονταν, μετά από ένα τρελλό χορό, πάνω σε πέτρες, πότε έπεφταν στη λίμνη μέσα, πότε χάνονταν στις φυλλωσιές και στα κλαριά των δένδρων. "Αλλα έπεφταν πάνω στον ξέγγοιαστο διαβάτη, να τον ένοχλήσουν έστω και για μια στιγμή να τά διώξει. Και έπεφταν συνέχεια.

Το αεράκι έγινε άνεμος. Κι ο άνεμος δεν αγαπούσε τα φύλλα. "Όσο περισσότερο φυσούσε, πιδ πολλά έπεφταν. Η λίμνη σκεπάστηκε σχεδόν. Τόσα πολλά είχαν πέσει. Οι διάδρομοι είχαν σκεπαστεί κι αυτοί. Πολλά έτριζαν στο πέραςμα ενός ανθρώπου. "Αλλα έλυωναν. "Αλλα έπαιρνε ο άνεμος και τά έκαμνε ένα σωρό, ένα μεγάλο σωρό από φύλλα, στ' αλήθεια! Θα έρχόταν ο καθαριστής του δήμου να τά πάρει. Και πάλι κάποιος άλλος άνεμος και κάποια άλλα φύλλα, μπορεί και από διαφορετικά δένδρα, γιατί πολλά δένδρα υπάρχουν εκεί, να κάμουν πάλι ένα μεγάλο, πολυ μεγάλο σωρό. Κάποιος άλλος καθαριστής θα ρθει να τά πάρει.

Οι άκτινες του ήλιου πότε έπαιζαν ανάμεσα στα φύλλα και στα κλαριά, προσπαθώντας να μαντέψουν τί κρύβουν μέσα τους, πότε τριγύριζαν άσκοπα και πότε έτρεχαν να προφθάσουν κάποιο πουλί, να του τραγουδήσουν γλυκά, να του τραγουδήσουν τά νανουρίσματα που τους είχε μάθει μια μακρινή γιαγιά τους. Και έτσι περνούσαν την ώρα τους με τά φύλλα, τή λίμνη, τά πουλιά, που άργπετούσαν και τιτίβιζαν στα κλουδιά τους. Κάποτε χόρευαν ξετρελλαμένες σαν νεράιδες.

Έβλεπα τά φύλλα που έπεφταν, τά πουλιά που προσπαθούσαν να δώσουν λίγη χαρά στη φύση τεντώνοντας όσο μπορούσαν το μικρό τους λαρύγγι, και ένοιωθα μια χαρά, μια χαρά που σπάνια την αισθάνεται κανείς. Καμιά δεν θα είχαν άπαίτηση για τó τραγούδι τους τά πουλιά. Μόνο ένα χαμόγελο από κάποιο μικρό παιδί, κάποιο άλλο θα τά φοβέριζε. Κάποιο άλλο θα τους έριχνε λίγα ψίχουλα, λίγο σπόρο. Κι αυτά θα τραγουδούσαν συνέχεια... Ήταν κι αυτή μια άπαίτηση.

Ο ήλιος κατέβαινε με την ήσυχία του να κρυφτεί κατά τή συνήθειά του πίσω από καμιά θάλασσα ή και κανένα δουνό. Έβλεπα τις άκτινες του ν' αφίνους λυπημένες τó παιγνίδι τους με τά πουλιά, τά φύλλα και τά δένδρα. Οι καημένες τους υπόσχονταν, ότι θα τά ξαναδοϋν κάποτε, να χορέψουν πάλι και να κυνηγήσει τó ένα τó άλλο. Σαν έφευγαν, υποκλίνονταν βαθειά στα ψηλά δένδρα και με τις άκρες τους χαιρετούσαν τά μικρά πουλιά. Τά φύλλα στροβιλίζονταν κάμποση ώρα, έκαμναν μεγάλους κύκλους και έρχονταν τó ένα τόσο κοντά στο άλλο, που θα νόμιζε κανείς, ότι ήθελαν ν' αρχίσουν κουβεντούλα στ' αεροπάτημά τους. Κουβεντούλα από τις φιλικές. Κι έτρεχαν ν' αρπάξουν τις ήλιαχτίδες, να τις κρατήσουν κοντά τους λίγο ακόμα, να παίξουν και να χορέψουν δικό τους χορό, από τους φιλικούς. Να τους πουν ακόμα πολλά μυστικά που άκουσαν, όταν τά πουλιά ζευγαρώνονταν στις φυλλωσιές τους. Τό κάθε φύλλο ήταν γεμάτο από λόγια γλυκά, χαρούμενα τιτίβισματα, μεγάλες υποσχέσεις, φτερουγίσματα. Μα εκείνες έφευγαν. Τά πρασινο-

κίτρινα φύλλα στην τρέλλα τους και στο τρέξιμό τους έπεφταν χάρω και τσακίζονταν. Ήεχουσαν πιά και τις κουθεντούλες και τὰ μυστικά.

Ήμεινα εκεί πολλή ώρα. Δέν θυμάμαι πόση. Είχε αρχίσει νὰ βραδυάζει. Τὰ πουλιά δέν τραγουδοῦσαν πιά. Δέν τέντωνα τὸ μικρό τους λαρύγγι, γ' ἀφίσουν τὸ γλυκό τους τραγούδι πὸ ὁ άνεμος τύλιγε στὸ πέρασμά του ἀπὸ τὸν κήπο, νὰ τὸ πάρει κάπου ἄλλου, νὰ νανουρίσει μ' αὐτὸ ἕνα νιογέννητο ἢ κάποιο παιδί πὸ δέν σκόπευε νὰ κοιμηθεῖ στὴν ὠρα του. Κάπου - κάπου κανένα παπαγαλάκι ἢ κάποιο πεισματάρικο καναρίνι ἀρχίζε νὰ φωνάζει. Ὁμως σὲ λίγο τὸ ἴκοβε στὴ μέση τὸ τραγούδι, γιατί νύσταζε, μπορεῖ ὅμως και νὰ ἴταν στὸν ὕπνο του. Τὰ φύλλα μόνο ἀφηφοῦσαν τὸ ἔσπερινὸ φῶς και ἔπεφταν συνέχεια! Ὁά ἔπεφταν μέχρι τὴν αὐγή. Τόσα πολλά εἶχε!

Πήρα ἕνα στενὸ μονοπάτι κι ἄρχισα νὰ προχωρῶ πρὸς τὴν ἔξοδο. Ὁ φύλακας θρυσκόταν στὴν τελευταία φάση τῆς ἐργασίας του. Βάδιζε πρὸς τὴν ἔξοδο. Δέν εὔρισκε καμμιά δυσκολία νὰ ξεχωρίσει ἀπὸ τὸν ὁμαθὸ τὸ κατάλληλο κλειδί.

Ἡ σιδερένια πόρτα ἦταν πρόθυμη νὰ κλείσει πίσω ἀπὸ τὰ κάγκελα της πολλὰ τραγούδια κι ἕνα μεγάλο σωρὸ ἀπὸ φύλλα. Τὰ βήματά μου ἀκολουθοῦσε ἕνα τρίξιμο. Ἦταν τὰ φύλλα πὸ εἶχαν πέσει. Θεέ μου! Τί δύστυχο τρίξιμο! Ἦταν ἢ τελευταία τους ἀνάσα, ἢ ἀκόμα ἢ συντριβὴ τοῦ πρωϊνοῦ μυστικοῦ. Κάποιο πουλι ἐπίμεγε νὰ ἐκφράζει στὰ τιτιβίσματά του τὸ μεγάλο του ἔρωτα.

ΒΑΡΝΑΒΑΣ Π. ΛΟΪΖΙΔΗΣ

FRANCO RICCIO

ΑΝΟΙΞΗ ΜΕΣ' ΣΤΟΥΣ ΣΤΕΝΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ

Δέν ἀρκοῦν γιὰ τὴν ἐποχὴ πιὸ πολὺ τὰ κίτρινα
 ἄνθη ἀπ' τις μιμόζες.
 Εἶναι τὰ παιδάκια ρακένδυτα, πειναλέα
 πὸ μὲ τὸ κρυφτούλι, πίσω ἀπ' τὰ καροτσάκια
 μὲ τὰ ἐμπορεύματα, κάνουν ζωντανὸ
 λιβάδι μὲ κραυγές.

Ὁ οὐρανὸς δέν εἶναι ἔξω τόσο γαλάζιος
 οὔτε ὁ ἥλιος λάμπει τόσο σὰν τὴν ὀροφὴ τοῦ σπιτιοῦ
 και τὴν μικρὴ λυχνία μὲσ' στὰ μυθικὰ ὄνειρά τους.

Μετ.: ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ

ΜΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ* ΤΟΥ ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ (1886 · 1979)

α' Τὸ κείμενο

Ὁ ἐκπαιδευτικός, φιλόλογος καὶ λογοτέχνης Θρασύβουλος Σταύρου γεννήθηκε τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1886 στὴν Πέτρα τῆς Λέσβου, ὅπου καὶ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα. Ἐκάμε τὶς γυμνασιακὲς του σπουδὲς στὴν Εὐαγγελικὴ Σχολὴ τῆς Σμύρνης. Σπούδασε φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας, ἀπ' ὅπου πῆρε τὸ πτυχίο του στὰ 1911 καὶ συμπλήρωσε τὶς φιλολογικὲς του σπουδὲς στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Μονάχου.

Ἐκπαιδευτικὸς λειτουργός, ὑπηρέτησε ἀπὸ τὸ 1913 ὡς τὸ 1951, ὡς καθηγητῆς, γυμνασιάρχης, αἰρετὸς ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος, διευθυντῆς μέσης παιδείας τοῦ ὑπουργείου, στὴν Ἰθάκη, τὴν Αἴγινα, τὴ Μυτιλήνη, τὴ Σμύρνη (1919—1922), τὴ Λευκάδα, τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Ἀθήνα.

Ἀπὸ πολὺ μικρὴ ἡλικία ἄρχισε νὰ γράφει ποιήματα καὶ τὸ 1921 ἔγινε στὴ Σμύρνη ἡ ἔκδοσις τῆς ποιητικῆς του συλλογῆς «Δρόμοι καὶ Μονοπάτια». Ἀργότερα δημοσιεύτηκαν ποιήματά του σὲ περιοδικὰ. Σὲ περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδες δημοσιεύτηκαν ἐπίσης ἄρθρα του, μελέτες καὶ κριτικὲς, ὅλα γύρω στὴ φιλολογία, τὴ γλῶσσα καὶ τὴν παιδεία. Ἄλλα διδύλια του ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ποιητικὴ του συλλογὴ, εἶναι ἡ «Νεοελληνικὴ Μετρικὴ», Ἀθήνα 1930⁽¹⁾, καὶ μιὰ ἐκλαϊκευτικὴ μελέτη του γιὰ τὸν Ἀριστοφάνη, μὲ ἔνταξιν σ' αὐτὴ, σὲ μετάφραση, πολλῶν σκηνῶν ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ ἀρχαίου κωμικοῦ: «Ἀριστοφάνης», Ἀθήνα 1951 (στὴ σειρά «100 Ἀθάνατα Ἔργα»). Ἡ μετρικὴ του βασίζεται στὴν πρωτότυπη προσωπικὴ του ἀντίληψιν ὅτι λίγαι, πέντε ὅλοι - ὅλοι, εἶναι οἱ ρυθμοὶ τῆς νεοελληνικῆς στιχογραφίας καὶ ὅτι κάθε νεοελληνικὸς στίχος σὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς πέντε αὐτοὺς ρυθμοὺς ἀνήκει, μὲ σπανιότατες ἐξαιρέσεις στίχων «μειχτῶν», γιὰ τὴ σύνθεσιν τῶν ὁποίων γίνεται ἀνάμειξις τῶν βασικῶν ρυθμῶν.

Ὡς μέλος τῆς μὲ πρόεδρο τὸ Μανόλη Τριανταφυλλίδην ἐπιτροπῆς, συνεργάστηκε στὴ σύνταξιν τῆς μεγάλης «Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς (τῆς Δημοτικῆς)», Ἀθήνα 1941. Ἐπίσης, μὲ συνεργασία τοῦ Τριανταφυλλίδην καὶ τοῦ Μιχάλη Οἰκονόμου, ἔγραψε τὸ διδαχτικὸ διδύλιον «Ἡ Γλῶσσα μου», Ἀρ. 1955⁽²⁾. Στὴ Βασικὴ Βιβλιοθήκη «Ἄετος» συνεργάστηκε μὲ τὸ διδύλιον «Ψυχάρης, Ἐφταλιώτης, Πάλλης, Βλαστός» (ἐκλογὴ ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν τεσσάρων αὐτῶν συγγραφέων καὶ μεγάλῃ κριτικῇ εἰσαγωγῇ)⁽³⁾.

Συστηματικότερα ἀσχολήθηκε, γιὰ πάνω ἀπὸ τέσσερις δεκαετίες, μὲ τὴ λογοτεχνικὴ μετάφρασιν ποιητικῶν ἔργων τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ τῆς ξένης, γαλλικῆς καὶ γερμανικῆς, λογοτεχνίας καὶ εἰδικότερα ἔργων ποιητικῶν θεατρικῶν. Ἔτσι, μετάφρασε ὀχτῶ τραγωδίαις τοῦ Εὐριπίδην, τὴν «Ἀλκιστην», τὴν «Ἀνδρομάχην», τὴν «Ἑλένην», τὶς δύο «Ἰφιγένειαις», τὶς «Ἰκέτισσαις», τὶς «Τρωαδίτισσαις» καὶ τὶς «Βάκχαις». Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν «Ἰφιγένεια στὴ χώρα τῶν Ταύρων» καὶ τὶς «Βάκχαις», ὅλες οἱ ἄλλαι παίχτηκαν στὸ θέατρο· τὴν «Ἰφιγένεια στὴν Αὐλίδαν» τὴν ἀνέβασε στὰ ἀρχαία θεάτρα Φιλίππων καὶ Θάσου τὸ Κρατικὸν Θέατρον Β. Ἑλλάδος, τὶς ἄλλαι πέντε τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον, στὴν Ἐπίδαυρον, στὸ Ὠδεῖον Ἡρώδην τοῦ Ἀττικοῦ, στὴ Δωδώνην. Ἡ «Ἀλκιστη» καὶ ἡ «Ἀνδρομάχη» εἶναι ἀκόμη ἀνέκδοτοι⁽⁴⁾.

Ἐχει μετάφρασαι, πάντα σὲ στίχους, καὶ τὶς ἔντεκα σωζόμενες κωμωδίαις τοῦ Ἀριστοφάνην ἀλλὰ ἐκδίδει ὡς σήμερον μόνον μίαν, τὶς «Ἐκκλησιαστικὰς» (1956). Ἀπὸ τὶς μετάφρασαι αὐτῆς τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον ἀνέβασε στὴ σκηνὴ ἀρχαίων θεάτρων τὶς «Ἐκκλησιαστικὰς» (1956), τὴν «Λυσιστράτην» (1957), τὶς «Θεσμοφοριάτικὰς» (1958), τοὺς «Ἀχαρνῆς» (1961), τοὺς «Σφήμας» (1963) καὶ τὴν «Εἰρήνην» (1964)⁽⁵⁾.

Στὰ 1954 τυπώθηκαν σὲ δύο τόμους οἱ μετάφρασαι του ὄλων τῶν ὡς τότε γνω-

στών αποσπασμάτων από κωμωδίες του Μένανδρου που είχαν βρεθεί σε παπύρους. Όταν αργότερα ανακαλύφθηκε ο «Δύσκολος» του ποιητή αυτού, έκαμε και αυτής της κωμωδίας τη μετάφραση και το έργο το ανέβασε στα 1960 το Έθνικόν Θέατρο στην Επίδαυρο. Το ίδιο θέατρο δίδαξε στην Αθήνα, από τη σκηνή του θεάτρου της οδού Αγίου Κωνσταντίνου, στα 1964, σε μετάφραση Σ., τη βυζαντινή τραγωδία «Χριστός Πάσχω»⁽⁶⁾.

Από την ξένη θεατρική παραγωγή ο Σ. έχει μεταφράσει, πάντα σε στίχους όταν το πρωτότυπο είναι έμμετρο, την «Ελένη του δεύτερου Φάουστ» του Γκαίτε⁽⁷⁾, τη «Μαρία Στούαρτ» του Σίλλερ⁽⁸⁾, τρεις κωμωδίες («Με το Ζόρι Παντριά»⁹ «Ο Ταρτούφος», «Οι Κατεργαριές του Σκαπίου») του Μολιέρου⁽⁹⁾, το «Ρού Μπλάς» του Βικτόρ Ουγκό⁽¹⁰⁾, και δυο έργα του Μυσσέ («Η πόρτα να είναι ή ανοιχτή ή κλειστή» και «Γιά τίποτε να μην παίρνεις όρκο»). Από τα έργα αυτά το Έθνικόν Θέατρο ανέβασε στη σκηνή τον «Ταρτούφο» (1944), το «Ρού Μπλάς» (1947), το «Η Πόρτα να είναι ή ανοιχτή ή κλειστή» (1948) και τη «Μαρία Στούαρτ» (1955). Το τελευταίο έργο το έπαιξε αργότερα και το Κρατικό Θέατρο Β. Ελλάδος. Το «Γιά τίποτε να μην παίρνεις όρκο» παίχτηκε (1950) από τη Σχολή Θεάτρου του «Αθήναιου». Οι μεταφράσεις των δύο έργων του Μυσσέ είναι ανέκδοτες, οι άλλες τυπώθηκαν σε βιβλία.

Στα 1953 κυκλοφόρησε, στη σειρά «100 Αθάνατα Έργα», σε μετάφραση Σ., σε δυο τόμους το έργο του Βάλτερ Κράντς «Ιστορία της αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας», μέσα στο οποίο παραθέτονται, μεταφρασμένα από τον ίδιο μεταφραστή, πολλά αποσπάσματα από αρχαία ποιητικά κυρίως, έργα⁽¹¹⁾.

Στα 1951 παίχτηκε στην Τρίπολη από ήθοποιούς του Έθνικου Θεάτρου ή δραματική σκηνή του Σ. «Ο Κολοιοστρώνης στην Τριπολιτσά».

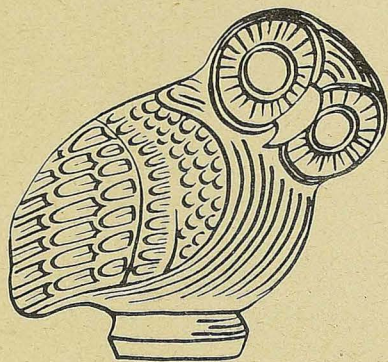
β' Σ χ ό λ ι α

στο κείμενο του Σταύρου

* Πρόκειται για χειρόγραφο κείμενο του Θρασύβουλου Σταύρου, που γράφτηκε και μās παραδόθηκε για δική μας χρήση το 1966. Παρέμεινε ανέκδοτο στο σύνολό του. Αποτελείται από τρία φύλλα αναφοράς γραμμένα από τη μία όψη. Χρειάζονται όρισμένες συμπληρώσεις:

1. Βγήκε σε δεύτερη έκδοση το 1974 στη Θεσσαλονίκη από το Ίνστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών Μανόλη Τριανταφυλλίδη του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, σχ. 8ο Μ., σσ. 134.
2. Ανατυπώθηκε το 1965 στη Θεσσαλονίκη από το ίδιο Ίνστιτούτο, σχ. 8ο Μ., σσ. 1β+279.
3. Το 1966 στη σειρά β' της Νεοελληνικής Βιβλιοθήκης, που ίδρυσε ο Μα. Τριανταφυλλίδης, άρ. 3, έκδοση του ίδιου Ίνστιτούτου, εκδόθηκε Θρασύβουλου Σταύρου: Έφταλιώτης και Πάλλης. Έκλογη από το έργο τους, εισαγωγή και σχόλια. Για τη Μέση Παιδεία, σχ. 8ο μ., σσ. 186.
4. Έχουν εκδοθή όλες από το Βιβλιοπωλείο της «Εστίας» σε ένα τόμο με τον τίτλο: «Τραγωδίες του Εύριπίδη» με εισαγωγή και σημειώσεις.
5. Έχουν εκδοθή σε ένα τόμο το 1967 με τον τίτλο: Οι Κωμωδίες του Αριστοφάνη. Με εισαγωγικά σημειώματα.
6. «Ο Δύσκολος» ή «Ο Μισάνθρωπος» του Μενάνδρου σε έμμετρη μετάφραση και με εισαγωγή του Θρασύβουλου Σταύρου, όπως και «Τά Πάθη του Χριστού—Χριστός Πάσχω», βυζαντινή χριστιανική τραγωδία, σε έμμετρη μετάφραση Θρασύβουλου Σταύρου εκδόθηκαν στη σειρά «Θεατρική Βιβλιοθήκη» της «Εταιρείας Σπουδών Σχολής Μωραΐτη».
7. Πρώτη έκδοση το 1925, δεύτερη το 1934. Τις πληροφορίες αυτές, όπως και των επόμενων σημειώσεων παίρνω από τον άρ. 4, όπ. παρ.
8. Πρώτη έκδοση το 1932, δεύτερη το 1952.
9. Έκδόθηκε το 1950.
10. Έκδόθηκε το 1951.
11. Το 1950 εκδόθηκαν σε μετάφρασή του και οι «Μύθοι» του Αΐσωπου και το 1971 μεταφράσεις του αρχαίων κυρίως ποιημάτων με τον τίτλο: «Στο Ζυγό του Στίχου μου».

I. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ

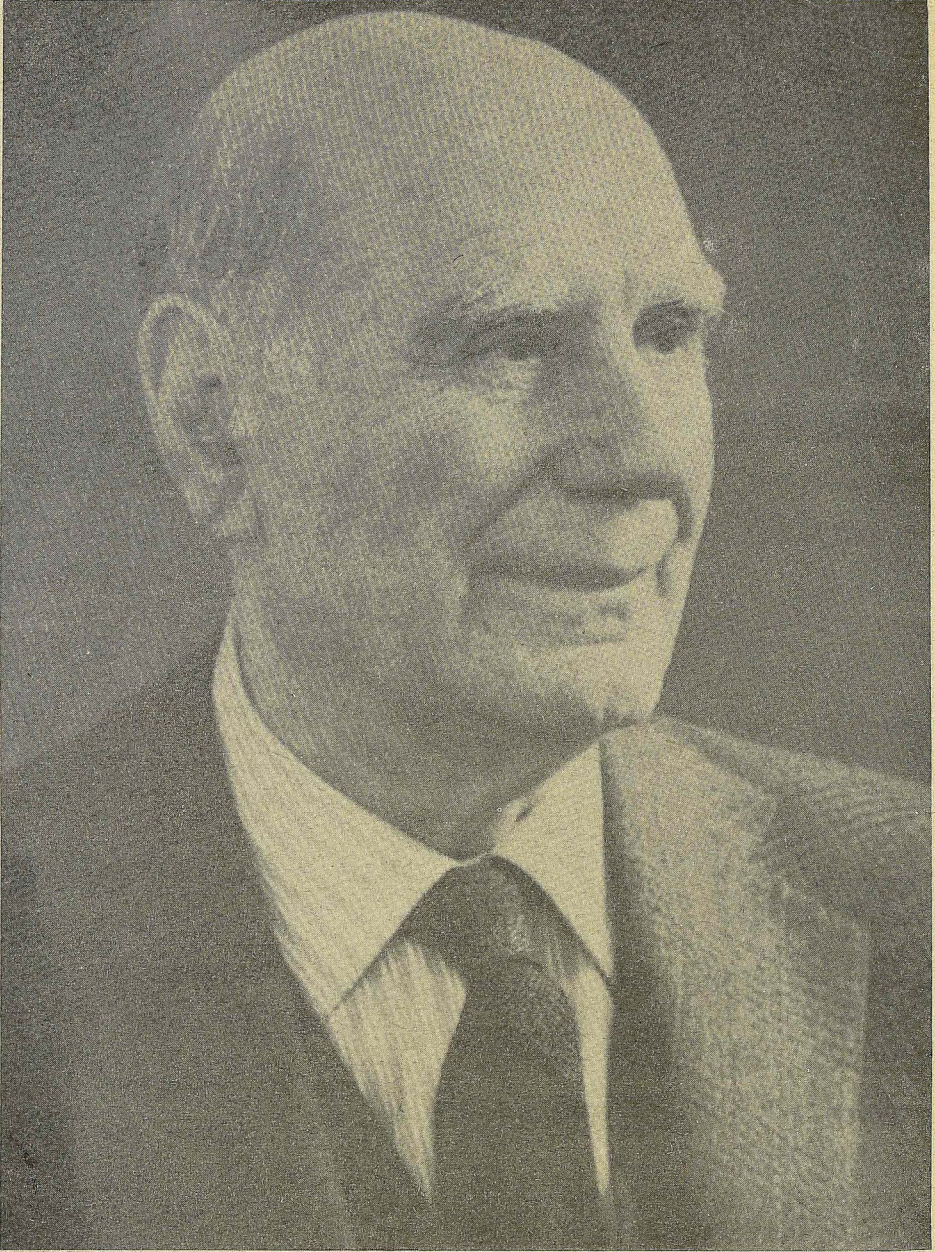
EVANGELOS P. PAPANOUTSOS

philosopher

educator

critic

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

EVANGELOS P. PAPANOUTSOS

EVANGELOS P. PAPANOUTSOS

philosopher • educator • critic

an exhibit

May 16-July 31, 1980

“It is man’s world of the mind that I endeavor to investigate, his Art, his Ethics, his Science that I seek to analyse and to understand.” With this statement, Evangelos P. Papanoutsos, a leading modern Greek thinker, summarized his intellectual pilgrimage which began with a desire to study “Metaphysics” and ended by studying what amounted to a kind of “Anthropology,” a transition dictated perhaps as much by historical circumstances as by personal inclination. Frequently young nation-states such as modern Greece view their men of letters as enlighteners or commentators on political, social and cultural questions, as educators and reformers, as well as preservers and transmitters of the cultural heritage. The intellectual and cultural history of modern Greece attests to the central role its men of letters have played and continue to play in various manifestations of the national experience. Whether residing within the boundaries of the modern Greek state or in the diaspora, most Greek intellectuals inevitably attempt to define or redefine the status, dilemmas and prospects of neohellenism in its national and international context. They do so with varying degrees of dedication and success, but the general impact of their efforts and the tradition they create underscores the basic premise from which they presumably operate: an unexamined life, individual or national, is not worth living. In short, consciously or unconsciously, they become critics, conservative or progressive.

The life and work of Evangelos P. Papanoutsos is an intricate part of twentieth-century Greek history and culture. Himself as old as the century (he was born in 1900 in Pireas), Papanoutsos has been a careful student and observer of the modern Greek scene, enriching it with his varied activities. He has expressed his concerns and hopes in over forty major works, philosophical and educational treatises, and scores of critical articles in newspapers and scholarly journals in Greece and abroad. Gradually, he emerged as one of the country’s leading philosophers, educators and cultural critics. Well versed in the classics and always appreciative of the classical heritage, he nevertheless remained obsessively fascinated by the challenges facing modern man and the latter’s responses to them. This fascination left its indelible mark on the life and work of E. P. Papanoutsos.

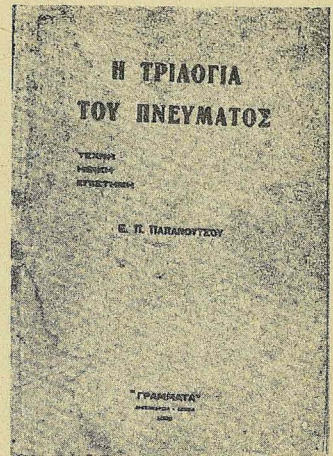
After graduation from the Gymnasium in Pireas, Papanoutsos studied theology and philosophy at the University of Athens (1915-1919), and like other ambitious Greek students of his generation who wished to excel in philosophical studies, he left for Europe at the first opportunity. He studied philosophy and education at the Universities of Berlin, Tübingen and Paris (1924-26), where among other things he famil-

iarized himself with the contemporary philosophical currents in Europe and America. He received his Doctor of Philosophy degree from the University of Tübingen in 1927 with a dissertation on **The Religious Experience in Plato**. Written and defended in German, the dissertation was published in Alexandria, Egypt, where Papanoutsos had moved soon after his graduation from the University of Athens in 1919.

The Egyptian sojourn, which with the exception of the few years when he studied in Europe, lasted until 1931, and was probably the most crucial landmark in the intellectual and cultural growth of Papanoutsos. Infinitely more cosmopolitan than Athens, Alexandria then claimed a thriving Greek community with its own schools, newspapers, publishing industry and literary circles. There Papanoutsos began his life-long involvement with Greek education as a teacher at the Averoff Greek Gymnasium, where he tried to introduce some of the new pedagogical techniques he had studied in Europe. There he began studying French, German and English, and there he became friends with a select group of men of letters of the Greek diaspora, including Constantine Cavafy and Glafkos Alithersis, whom Papanoutsos describes as his intellectual mentors in the early stages of his career. Finally, in Alexandria he published his first philosophical works. For the rest of his life, as philosopher, educator and critic, Papanoutsos labored to complete the edifice whose foundations, in a way, he laid in Alexandria.

Preoccupation with philosophical questions accounts for a major part of Papanoutsos' creative activity. At one time he identified this preoccupation as the major labor, purpose and joy of his life. It started in Alexandria in 1921 when as a young intellectual he wrote an extensive critical review (seventy-six printed pages) of a book written by a local Greek physician entitled **Responsibility and Freedom**, a book which defended scientific positivism and a monistic materialism. As early as then Papanoutsos pointed out that man's "spiritual world"—the domains of beauty, goodness and truth—has its own structure and requires a special method for its proper investigation, understanding and appraisal. He pursued this philosophical approach systematically for the rest of his life. His first step in this venture was the publication in 1928 of **The Trilogy of the Mind: Art, Ethics, Science**, in which he outlined the main ideas and principles of his project. These ideas were further developed in respective volumes during the following

The Trilogy of the Mind (1928)
The first book which constitutes the nucleus from which in time the philosophical thought of Papanoutsos developed and crystallized in his major three-volume work—**The World of the Mind: Aesthetics; Ethics; Gnosiology.**

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

ΓΝΩΣΙΟΛΟΓΙΑ

ΗΘΙΚΗ

Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ

Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
καί
ΠΑΙΔΕΙΑ

Philosophy and Paideia (1958)

The question of freedom; the pedagogical ethos; the meaning of history; artistic themes; explanation of tragedy; phases of the dialectic; the philosophy of Immanuel Kant.

decade: **About Art** (1930); **About Ethics** (1932); and **About Science** (1937). But it took another fifteen years (1938-1953) of hard and systematic work before the project resulted in the publication of the three huge volumes under the general title **The World of the Mind**: vol. I, **Aesthetics** (1948); vol. II, **Ethics** (1949); and vol. III, **Gnosiology** (1954); totaling 1,352 pages. The third volume was translated into English as **The Foundations of Knowledge** (1968). This was the first successful attempt by a modern Greek at a systematic philosophy in which the principal philosophical problems are rigorously examined, revealing simultaneously the author's mastery of European philosophy and his own originality. Despite its size, **The World of the Mind** enjoyed phenomenal commercial success, by Greek standards, each volume having gone through several editions. In the meantime, supplementary essays on the philosophy of art, written after the first edition of his **Aesthetics**, appeared in separate volumes: **Philosophy and Paideia** (1958), **Philosophical Problems** (1964), and **Logos and Man** (1971). It seemed as if the completion of **The World of the Mind** liberated its author who subsequently proceeded with alarming regularity to flood the Greek bookstores with volumes of philosophical content. In addition to the above, the most significant were **La Catharsis des passions d'après Aristote** (1953), **Psychology** (1970), **Logic** (1970), **Practical Philosophy** (1973), **Law and Virtue** (1974), **The Right of Force** (1976), **State and Justice** (1976), and **The Crisis of Our Civilization** (1978). Parallel with these activities, Papanoutsos translated into Greek, with analytical introductions and comments, Immanuel Kant's **Essays** (1971), and David Hume's **Essays: Philosophy, Ethics, and Politics** (1974), as well as Hume's **Essays: Economics, History and Sociopolitics** (1979). Papanoutsos had, of course, earlier engaged himself with Kant's and Hume's thought while working on his **The World of the Mind**, and especially in his **Philosophy and Paideia** where he dealt with the problem of the "Meaning of History," but he wanted to make these works more readily accessible to the Greek reading public. In fact, his translation of Hume was the first such undertaking in Greek. Finally, reference should be made to the two-volume edition of **Modern Greek Philosophy** (1953, 1956), which is a useful guide to the contributions of modern Greek thinkers from the seventeenth to the twentieth centuries. With this work Papanoutsos sought to encourage the study of this neglected aspect of the intellectual and cultural history of modern Greece.

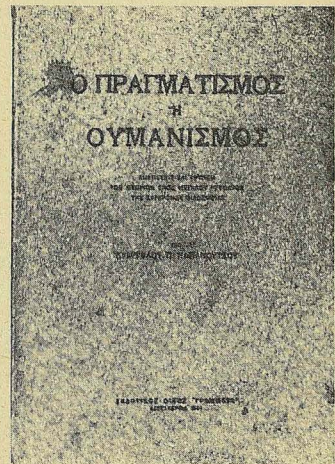
Papanoutsos' success as a philosophical writer stems chiefly from his commitment to the field, his

clarity of thought, and above all his clarity of expression. With the exception of his first philosophical essays, he deliberately wrote entirely in the demotic of which he became an ardent champion. He maintained that the demotic could and should express with precision and ease the most complicated philosophical ideas, and his own writings certainly verify that. In this respect one could claim that Papanoutsos vindicated the demotic language in the philosophical expression, just as Palamas had done earlier in the poetic expression. In any case, with a handful of his contemporaries, some of whom belonged to academic circles, Papanoutsos contributed significantly to the creation of what can be described as a "popular" philosophical climate in Greece. Commercial publishers assumed the responsibility to publish philosophical works which the public welcomed, and Papanoutsos was delighted with the realization that his generation had learned to write and to study philosophy and not only the history of philosophy.

If philosophy was Papanoutsos' great joy, education was his great yearning, his life's great concern. Papanoutsos' formal training and his own philosophical inquiries led him from the beginning to the related question of *paideia* or education in the broad sense of the word; that is to say, the process by which man develops his sense of judgment and perspective and which also serves as a link between thought and social action. As early as 1924, he published his **Pragmatism or Humanism: Elaboration and Criticism of the Theories of a Great Current of Contemporary Philosophy**, which concentrates primarily on pragmatism as this had been shaped by Peirce, Dewey, Schiller, and James. Papanoutsos maintained his interest in pragmatism throughout his life, and he became an advocate of educational reforms which would correspond with social and economic realities and the introduction of pedagogical methods which would facilitate and make learning meaningful. In short, he rebelled against scholasticism which characterized the entire Greek educational system and which failed to meet the nation's needs. Gradually, he became a follower of the ideas of the short-lived Educational Society, founded in 1911 by A. Delmouzos, which constituted the first real attempt at educational reforms in Greece.

As a philosopher, educator and responsible citizen, Papanoutsos could not envisage national progress without a progressive and imaginative educational system, and the latter was inconceivable with-

Pragmatism or Humanism: Elaboration and Criticism of the Theories of a Great Current of Contemporary Philosophy (1924)

The work that revealed Papanoutsos' early interest in the philosophy of education.

out major educational reforms. Upon his return to Greece from Alexandria in 1931, he became increasingly involved in that country's most controversial debate and the politics of education, which were hopelessly and treacherously confused by association with political ideologies, ranging from the extreme right to the extreme left, with liberal educators such as Papanoutsos caught repeatedly in an uncomfortable squeeze. But his ideas as an educator were gaining ground and between 1931 and 1944 he became successively founder and/or director of teachers training schools and of pedagogical academies in various parts of Greece, such as Mytilini, Alexandroupoli, Yannina, Tripoli and Pireas. Intermittently, between 1944 and 1965 he served as General Director and General Secretary of the Ministry of Education, usually during the period when George Papandreou commanded political power. Few can match his dedication to and struggle for educational reforms. Undaunted by political opposition, including the Greek military regime (1967-1974), Papanoutsos persisted until he witnessed the enforcement of educational reforms, first in 1964 and then in 1976. It was partly his desire to act as a watchdog of the educational reforms process that he served as a member of the Greek Parliament (representing the Democratic Center) for the period 1974-1977.

Central to Papanoutsos' educational reform program was his determination to implement the demotic as the language of instruction. It was another expression of his loyalty to the language of the people and his conviction that the use of the **Katharevousa** in Greek schools had already done irreparable damage to the nation. Much to his satisfaction, the 1976 reform initiated the demotic as the language of instruction at all levels of education. But the road to 1976 was a hard one. Until then the ideal of educational reform had been sustained by Herculean efforts in other spheres of activity. It was necessary to educate the politicians and the educators, as well as the public, about the crucial importance of the reforms. This Papanoutsos sought to accomplish through the publication of a monthly educational journal, **Paideia** (later **Paideia kai Zoe**), which he managed almost singlehandedly from 1946 to 1961. The publication of this journal alone could easily earn for Papanoutsos a major place in modern Greek letters. That was only the beginning. In 1946 he undertook the responsibility to write a weekly column for the leading Athenian newspaper, **To Vima**, a column which he wrote until 1967. A selection of these articles appeared in book form under the titles **Ephemera** (1950) and **Timely and Untimely** (1962). In 1965 on the morrow of the first victory of the reforms, he published his **Struggles and**

Agonies for Paideia, a landmark in the educational history of Greece. This work was later supplemented by his **Paideia, Our Great Problem**, published in 1976, the year of the implementation of the Educational Reform. While promoting reforms, Papanoutsos organized and directed the Technical and Professional Schools of the Athenian Technological Institute (1958-1975), a program which reflected his commitment to technical education, and his conviction that the educational process should transform itself into social action.

For political and personal reasons, Papanoutsos never held a position at a Greek university. In the long run this proved to be a blessing for he was able to devote more time to his scholarly and creative work. But he loved teaching, that is to say, to share his ideas with students and friends, and to this day nothing gives him greater pleasure than when he is viewed as a teacher. With the help of friends who shared similar convictions, Papanoutsos embarked upon one of the most creative and successful educational experiments in modern Greece and possibly anywhere in the world. Soon after the Second World War, they founded the cultural society, **Athenaion**, which was a free university offering the public in the evening free lessons at the university level. Papanoutsos assumed responsibility for supervising the "curriculum offerings," and soon it became one of the most heavily attended educational programs in Greece. One of the remarkable characteristics of this venture was that its curriculum included courses in the humanities and the sciences, and that it became a forum for the ideas of younger as well as older Greek intellectuals.

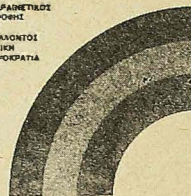
An examination of the society's report on the first twenty years of its accomplishments (1946-1966) reveals the most impressive array of activities, courses, lectures and excursions providing excellent instruction in Greek history and culture. The list of participating professors reads like a **Who's Who** of the best teachers and most exciting intellectuals of the period. Many scholarly books which appeared during this time in Greece were first discussed, or the subject matter first taught, in the halls of the **Athenaion**. Papanoutsos himself gave a series of courses on philosophy, including one on modern Greek philosophy.

All these efforts culminated in the 1976 Educational Reform. And quite appropriately when soon thereafter Papanoutsos was asked to contribute the first volume to a series of modern Greek biographies, under the auspices of the National Bank Cultural Foundation of Greece, he chose as his subject **A. Delmouzos**, the initiator of "educational demoticism," who earlier had served as an inspiration for him.

Ε. Π. Παπανουτσού

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΜΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

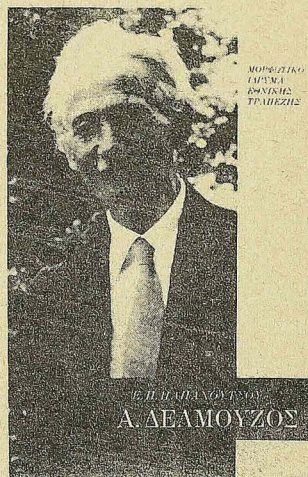
Α ΤΡΟΣΕ ΔΙΔΚΑΛΟΥΣΕ ΠΑΡΑΒΕΒΛΕΣΕ
Β ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΔΙΔΑΧΤΕΥΣ
ΘΕΜΑΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ
ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΕΥΣ
ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΕΥΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΑΣΩΝ. ΑΘΗΝΑ

Paideia, Our Great Problem (1976)

The 1976 Educational Reform for which Papanoutsos labored for years is a landmark in the history of Greek education. Reflecting on major problems of education in our days, Papanoutsos advises Greek educators on how to continue to deal with **paideia**, which is every nation's greatest problem.

A. Delmouzos (1978)

A major chapter of the intellectual and cultural history of modern Greece during the first fifty years of this century belongs to A. Delmouzos, the educator par excellence—scholar, teacher, reformer. Delmouzos was an inspiration to progressive thinkers and educators. Papanoutsos admired him and with this work he pays homage to a great man of letters.

Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ

ΠΑΛΑΜΑΣ
ΚΑΒΑΦΗΣ
ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

ΙΚΑΡΟΣ

Palamas-Cavafy-Sikelianos
(1949.)

Three provocative studies on
three major Greek poets.

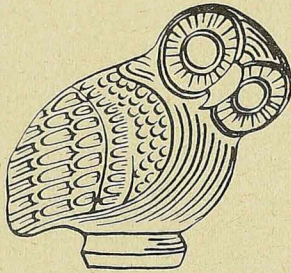
As a cultural critic, Papanoutsos also displayed a lively interest in modern Greek literature. He knew personally most of the major Greek writers of his generation, such as Cavafy, Kazantzakis, Palamas, Prevelakis, and Sikelianos, and he contributed to the leading Greek literary journals. As in the case of his philosophical and educational concerns, the language consideration—the use of the demotic—was again central. He therefore felt a special admiration for and affinity with the champions of literary demoticism. In 1949, Papanoutsos published in book form three useful studies on three major Greek poets, Palamas, Cavafy, and Sikelianos, which had appeared earlier in literary journals. Like many other works of Papanoutsos it, too, went through several editions and received the endorsement of some leading critics, even though many others were scandalized by his study of Cavafy whom he called “didactic.” In reality, it is a subtle appreciation of the Alexandrian poet from a philosophical thinker’s perspective and a study which could serve well many Cavafy students. Papanoutsos was also interested in the history of modern Greek criticism. In collaboration with I. M. Panayotopoulos and Dion. Zakythinis, he prepared a special volume on the subject **Modern Greek Criticism** in the Basic Library series (1956). As is the case with the two volumes on modern Greek philosophy in the same series, the collaborators direct their attention to the history and state of the art of modern Greek criticism, especially the nineteenth and twentieth centuries. And needless to say, Papanoutsos’ critical comments on several works of literature and art are also scattered throughout his numerous articles, many of which first appeared in his weekly column in *To Vima*. Finally, he displayed his critical acumen as supervisor and collaborator of two of the most ambitious publishing ventures in Greece: the publication of the 100-volumes of ancient writers with modern Greek translation (1948-1958); and the 48-volume Basic Library series (1950-1960), an essential tool for the students of neohellenism.

This year (July 27), Evangelos P. Papanoutsos celebrates his eightieth birthday. He has generously fulfilled his role as a man of letters in a young and maturing nation-state. He presently lives alone (his wife Julia, a self-taught painter, died in 1972) in his Athens apartment on Anagnostopoulou 10, where he enjoys a view of the Acropolis. There he receives scholars and friends,

Greeks and non-Greeks, with whom he discusses eagerly topics ranging from the philosophy and politics of Greek education to international issues. For his numerous contributions to philosophy, education, and humanistic studies, the University of St. Andrews in Scotland conferred on him an honorary doctorate in 1965. In 1977 the Society of Modern Greek Writers elected him as Honorary President.

This Third Annual Celebration of Greek Letters at the University of Minnesota is a tribute to Evangelos Papanoutsos, the philosopher, the critic, and above all the teacher. In 1966 while on a special educational tour in the United States, Papanoutsos visited Minnesota briefly and recorded his impressions in his book **America: A Chapter in the History of Man** (1966). Since then he has maintained contact with colleagues and friends at the University of Minnesota, and has always been ready to render his assistance in the common venture for **paideia**.

As is the custom, this celebration is accompanied by an exhibit of Papanoutsos' published works, as well as many unpublished manuscripts, correspondence, and other documents reflecting the range of his activities, and supplemented by commentaries on the life and work of Papanoutsos written by Greek and non-Greek scholars. We are especially pleased to display a copy of Mr. Papanoutsos' unpublished memoirs that he donated to the University of Minnesota Library, which is a valuable document not only on the life of its author but also on the intellectual and cultural history of modern Greece. The Papanoutsos collection will serve as the basis for developing the Modern Greek Collection in the fields of education and philosophy. In many respects this is the finest tribute one could pay to this prolific writer, cultural critic and bold educator. He summarized many of his struggles and agonies when he stated that his great objective was to teach his fellow Greeks that "the Christian may hold the Old Testament with one hand and Plato and Aristotle with the other without fear that his faith will be distorted

and without hating his educators," a succinct description of the universal problem of conflict and reconciliation in the educational process. Finally, this celebration is in keeping with our efforts at Minnesota to improve systematically the Modern Greek Collection and course offerings in modern Greek history and culture. This, too, is a tribute to Evangelos P. Papanoutsos and his commitment to *paideia* and whose life and work was a personification of what the Greeks would call the joy of learning.

Theofanis G. Stavrou
Professor of History

Τούτο τὸ ἱστορικὸ καὶ παιδαγωγικὸ κείμενο πρὸ ἀποθανῶν τοῦ ἀγαθοῦ
Εὐαγγέλου Σταύρου μετὰ παρακλήσιν, ἀφ' οὗ καὶ μετὰ χριστιανικῆς μελέτης
 τῆς, να εἰς χάριτι αἱ Νεοελληνικῆς Συγχροτῆς τῆς Βιβλιοθηκῆς τοῦ Πανεπιστημίου
 αἰνῶν ἐξ ἡμετέρας (Η. Π. Α.) ὁμοσπονδίας.

15 Δεκ. 1974

Στ. Παπαγιάννης

"Ἄν - παρακινημένος ἀπὸ ἓνα φίλο καθηγητῆ ξένου πανεπιστημίου - ἀποφασίσω νὰ γράψω αὐτὰ τὰ σύντομα ἀπομνημονεύματα τῆς ἐκπαιδευτικῆς μου ζωῆς, τοῦ ἀπλώνεται σὲ μισὸ κερικοῦ αἵωνα, τοῦτο τὸ πᾶν γιατί πιστεύω ὅτι ἓνα τέτοιο κείμενο μπορεῖ νὰ ἔχει ἔχει ἀλλῶς σενὰ προσωπική, ἀλλὰ καὶ γενικότερη σημασία. Ἡ ἀποτέλεσμα δηλαδὴ ἓνα εἶδος ἱστορικῆς μαρτυρίας γιὰ ὅποιον θὰ θελήσει κάποτε νὰ μελετήσει καὶ νὰ γράψει τὴν ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς παιδείας κατὰ τὸν προχωρημένο εἰκοστὸ αἰῶνα. Ἐἶχε τὸ προνόμιο καὶ τὸ στερεὸ ν' ἀγωνιστῶ, ἀπὸ πολὺ νέος, στίς πρῶτες γραμμές, καὶ τελευταῖα σὲ καιρὸς θέσεις, γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση καὶ τὸ συγχρονισμό τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας συστήματος. "Ὅσα λοιπὸν θὰ ἀφηγηθῶ θὰ εἶναι τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ ὠραίου ἀγῶνα γεγονότα καὶ ἀξίζει νὰ τὰ γνωρίσουν ὅσοι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν προκοπὴ αὐτοῦ τοῦ τόκου. "Ἔτσι θὰ ἀληθεύουν ἀκόμη περισσότερο τὰ προβλήματα τῆς ἐθνικῆς μας παιδείας, καὶ θὰ ὀλιγοστῶν -ἐλπίζω- μὲ θάρρος ὅταν θὰ στρατευθῶν καὶ αὐτοὶ μετ' ἐμὲ τὴν σειρά τους γιὰ νὰ φτάσουν τὸ Γένος.

First page of the unpublished memoirs of Evangelos P. Papanoutsos, which is also a chronicle of an epoch of modern Greek *paideia*.

THE MAJOR WORKS OF EVANGELOS P. PAPANOUTSOS

(Six Decades of Literary Activity)

- 1921 THE QUESTION OF THE FREEDOM OF WILL
1924 THE PHILOSOPHY OF HENRI BERGSON. Lecture
1924 PRAGMATISM OR HUMANISM. ELABORATION AND CRITICISM OF THE THEORIES OF A GREAT CURRENT OF CONTEMPORARY PHILOSOPHY
1924 THE FREEDOM OF WILL (SECOND THOUGHTS)
1927 DAS RELIGIÖSE ERLEBEN BEI PLATON (Greek edition, 1971)
1927 INTRODUCTION TO THE PHILOSOPHY OF RELIGION
1928 THE TRILOGY OF THE MIND: ART, ETHICS, SCIENCE
1930 ABOUT ART
1932 ABOUT ETHICS
1937 ABOUT SCIENCE
1939 PLATO'S PHAEDO. Ancient text. Introduction, translation, notes
1940 ELEMENTS OF PSYCHOLOGY
1948 THE WORLD OF THE MIND. Vol. I: AESTHETICS
1949 THE WORLD OF THE MIND. Vol. II: ETHICS
1949 PALAMAS-CAVAFY-SIKELIANOS. Three studies (new edition, 1955)
1950 EPHEMERA
1953 LA CATHARSIS DES PASSIONS D'APRÈS ARISTOTE
1953 MODERN GREEK PHILOSOPHY. Vol. I (BASIC LIBRARY, Vol. 35)
1954 THE WORLD OF THE MIND. Vol. III: THE FOUNDATIONS OF KNOWLEDGE (English edition, 1968)
1956 MODERN GREEK PHILOSOPHY. Vol. II (BASIC LIBRARY, Vol. 36)
1956 MODERN GREEK CRITICISM. With I. M. Panayotopoulos and Dion. Zakythinios (BASIC LIBRARY, Vol. 42)
1958 PHILOSOPHY AND PAIDEIA
1962 TIMELY AND UNTIMELY
1962 ETHICAL CONSCIOUSNESS AND ITS PROBLEMS
1963 PHILOSOPHICAL PROBLEMS
1965 STRUGGLES AND AGONIES FOR PAIDEIA
1966 AMERICA: A CHAPTER IN THE HISTORY OF MAN
1970 PSYCHOLOGY
1970 LOGIC
1971 LOGOS AND MAN
1971 IMMANUEL KANT. ESSAYS. Introduction, translation, comments
1973 PRACTICAL PHILOSOPHY. A: PHILOSOPHY OF LIFE. B: SMALL INCISIONS IN BIG QUESTIONS
1974 DAVID HUME. **ESSAYS: Philosophy, Ethics, and Politics.** Introduction, translation, comments
1974 LAW AND VIRTUE
1976 THE RIGHT OF FORCE (AND OTHER ESSAYS)
1976 PSYCHOLOGY (for the second class of Lyceum)
1976 STATE AND JUSTICE (AND OTHER DIALOGUES)
1976 PAIDEIA, OUR GREAT PROBLEM
1978 A. DELMOUZOS. HIS LIFE. SELECTIONS FROM HIS WORK
1978 THE CRISIS OF OUR CIVILIZATION
1979 THE PATHS OF LIFE
1979 DAVID HUME. **ESSAYS: Economics, History, and Sociopolitics.** Introduction, translation, comments

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ

(Έξήντα Χρόνια)

- 1921 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ
 1924 Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ HENRI BERGSON (Διάλεξη)
 1924 Ο ΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟΣ Η ΟΥΜΑΝΙΣΜΟΣ. ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩΝ
 ΘΕΩΡΙΩΝ ΕΝΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 1924 Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ (ΔΕΥΤΕΡΟΛΟΓΙΑ)
 1927 ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΒΙΩΜΑ ΣΤΟΝ ΠΛΑΤΩΝΑ
 1927 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ
 1928 Η ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ. ΤΕΧΝΗ, ΗΘΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΗ
 1930 ΠΕΡΙ ΤΕΧΝΗΣ
 1932 ΠΕΡΙ ΗΘΙΚΗΣ
 1937 ΠΕΡΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
 1939 ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΦΑΙΔΩΝ
 1940 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
 1948 Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ. Α'. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ
 1949 Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ. Β'. ΗΘΙΚΗ
 1949 ΠΑΛΛΑΜΑΣ—ΚΑΒΑΦΗΣ—ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ. Τρία μελετήματα.
 1950 ΕΦΗΜΕΡΑ
 1953 ΚΑΘΑΡΣΗ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ
 1953 ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ. Α'. (ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, ΤΟΜΟΣ 35)
 1954 Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ. Γ'. ΓΝΩΣΙΟΛΟΓΙΑ
 1956 ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ. Β'. (ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, ΤΟΜΟΣ 36)
 1956 ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ (Μαζί με Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο και Διον. Ζακυθηνό.
 ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, ΤΟΜΟΣ 42)
 1958 ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ
 1962 ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΚΑΙ ΑΝΕΠΙΚΑΙΡΑ
 1962 Η ΗΘΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ
 1963 ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
 1965 ΑΓΩΝΕΣ ΚΑΙ ΑΓΩΝΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ
 1966 ΑΜΕΡΙΚΗ. ΕΝΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
 1970 ΛΟΓΙΚΗ
 1971 Ο ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ
 1971 ΙΜΜΑΝΟΥΕΛ ΚΑΝΤ. ΔΟΚΙΜΙΑ. Είσαγωγή, μετάφραση, σχόλια.
 1973 ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ. Α'. ΒΙΟΣΟΦΙΑ Β'. ΜΙΚΡΕΣ ΤΟΜΕΣ ΣΕ
 ΜΕΓΑΛΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ
 1974 DAVID HUME. ΔΟΚΙΜΙΑ (ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ—ΗΘΙΚΑ—ΠΟΛΙΤΙΚΑ). Είσαγωγή,
 μετάφραση, σχόλια.
 1974 Ο ΝΟΜΟΣ ΚΑΙ Η ΑΡΕΤΗ
 1976 ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΠΥΓΜΗΣ
 1976 ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ (Β' Λυκείου)
 1976 ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ
 1976 Η ΠΑΙΔΕΙΑ, ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΜΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑ
 1978 Α. ΔΕΛΜΟΥΖΟΣ. Η ΖΩΗ ΤΟΥ. ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ.
 1978 Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΜΑΣ
 1979 ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ
 1979 DAVID HUME. ΔΟΚΙΜΙΑ(ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ—ΙΣΤΟΡΙΚΑ—
 ΠΟΛΙΤΙΚΟΚΟΙΝΩΝΙΚΑ). Πρόλογος, μετάφραση, σχόλια.

Modern Greek Collection
Special Collections
466 Wilson Library
University of Minnesota
309 Nineteenth Avenue South
Minneapolis, Minnesota 55455

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΝΕΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ

Είν' ώραία τὰ Ξεκινήματα. Γεμᾶτα νεύρο, ὄνειρα κι' ἄς ἔχουν αὐτὰ τὰ πρῶτα θήματα λίγες ἰκανοποιήσεις μέσα στὶς ἀτέλειες καὶ τὶς ἀναποδιές. Στὸ μεταῦ σκοτώνονται στοὺς κόπους, στὰ ἔξοδα, στὰ Ξενύχτια, στὶς ἀτυχίες' ἀπὸ κατακρίσεις, ἀπὸ παρεξηγήσεις, ἀπὸ ἔχθρικά κυνηγητά. Ξεφνικὰ ἐμφανίζεται ἕνας σταθμὸς — πῆστε δέκα χρόνια ἢ ἑκατοστὸ τεῦχος ἢ τέλος πάντων κάτι πού τὸ θεωρεῖς σημαντικό στὴν πορεία σου. Σταματᾶς, συλλογίζεσαι, σταθμίζεις, χαίρεσαι καὶ λυπᾶσαι. Καὶ Ξαφνικά, μ' ὄλες τὶς ἀντιθεότητες, ΞαναΞεκινᾶς. Ξεκίνημα εἶν' αὐτὸ κι' ἄς σοῦ τραβᾷ τὸ σκοινὶ ἢ πείρα κι' ἢ γνώση.

Ξανατολμοῦμε νέο Ξεκίνημα μετὰ τὴν εἰκασατία τῆς ἐκδοτικῆς μας ζωῆς. Πάλιν μὲ νεῦρο κι' ὄνειρα. "Ὅσοι ἀπὸ ἐσᾶς θέλουν νὰ συμπορευθοῦν μαζί μας στὸν ἀγῶνα τοῦ πνεύματος εἶναι εὐπρόσδεχτοι.

Ὅριστε, "Ἕλληνες συμπατριῶτες τοῦ νηιοῦ, τῆς μητροπόλεως καὶ τῆς διασπορᾶς.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΡΙΜΕΣ ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΟΧΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΕΡΩΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

«Ρίμες ἀγάπης» ὀνομάζει τὰ τραγούδια ἀγάπης, πού βρίσκονται στὸν Μαρκανὸ κώδικα, ἢ Θέμις Σιαπκαρᾶ—Πιτσιλλίδου στὸ βιβλίο τῆς «Οὐ πετράρχισμός στὴν Κύπρο, ΡΙΜΕΣ ΑΓΑΠΗΣ, ἀπὸ χειρόγραφο τοῦ 16ου αἰῶνα μὲ μεταφορὰ στὴν κοινὴ μας γλῶσσα» (Ἀθήνα, 1976). Τὰ ποιήματα αὐτὰ ἀπὸ τοὺς διάφορους Κυπρίουσιν συγγραφεῖς (δὲν ἀναφέρομαι ἐδῶ στοὺς Ἑλλαδίτες) δηλώνονται ὡς «Μεσαιωνικά Ἑρωτικά Τραγούδια τῆς Κύπρου», ἐνῶ παραδόξως, συγχρόνως παραπέμπουν στὴν Θέμιδα Σιαπκαρᾶ, ἢ ὅποια καὶ στὴ Γαλλικὴ ἐκδόσή της τοῦ 1952 (καὶ ἀργότερα στὴν ἐκδόση τοῦ 1975) τὰ ἀποκαλεῖ "Roèmes d'amour" μὲ χαρακτηρισμὸ ὁ Πετράρχισμός στὴν Κύπρο. Βέβαια τὸ χειρόγραφο (ἀντίγραφο ὅπως λέει ἡ συγγραφέας) δὲν ἔχει τίτλο. Συζητώντας τοὺς πιθανοὺς τίτλους τῆς συλλογῆς αὐτῆς, ἢ Θέμις Σιαπκαρᾶ—Πιτσιλλίδου ἀποκλείει τὸν τίτλο «Ποιήματα ἀγάπης», γιατί ἡ λέξη «ποίημα» δὲν ἀπαντᾶται στοὺς στίχους ἀλλὰ «στίχοι» ἢ «ρίμα» ἢ «ρίμες». Ἐπίσης ἀποκλείει τὸ ἐπίθετο «ἐρωτικά», γιατί κι' αὐτὴ ἡ λέξη δὲν ὑπάρχει στὸ ποιητικὸ κείμενο. Ὑποθέτει τὸν

τίτλο «Ρίμες», πού οἱ πετράρχικοι τοῦ 16ου αἰῶνα χρησιμοποιοῦσαν κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ Πετράρχη τὸ "Rime", πού στὴ γλῶσσα τῶν πετράρχικῶν ἐσήμαινε «Ποιήματα ἀγάπης», ἢ "Rime d'amore", πού χρησιμοποιοῦσαν τὸν ἴδιο καιρὸ ἄλλοι πετράρχικοι ποιητές.

Τὰ ποιήματα (ἢ μεταφράσεις) τῆς συλλογῆς αὐτῆς, πού σύνθεσε κάποιος ἰταλομαθῆς Κύπριος ἀπὸ τὸ Κίτι, χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἐρευνήτρια μετὰ τῶν χρόνων 1546 - 1570. Ἐπομένως τὰ ποιήματα αὐτὰ ἔχουν συγγραφῆ τὸν 16ον αἰῶνα καὶ δὲν εἶναι μεσαιωνικά, τίτλο πού ἔχει χρησιμοποιήσει ὁ Legrand.

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτῆ, πού ἐπισημάνουμε τὸν πιὸ σωστὸ τίτλο τῶν διαλεκτικῶν αὐτῶν ποιημάτων τῆς Κύπρου σύμφωνα μὲ τὶς φιλολογικὲς ἐρευνες τῆς Θέμιδας Σιαπκαρᾶ—Πιτσιλλίδου, πρέπει νὰ ἐπαινέσουμε τὴ μεταφορὰ τους στὴν πανελλήνια κοινὴ γλῶσσα γιὰ νὰ τὰ γνωρίσει καλύτερα ἕνα εὐρὸ κοινὸ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ συγγραφέας καὶ μεταφράστρια (ὁ ὄρος μὲ ἐπιφύλαξη) ἐξυπηρέτησε καὶ τὴν Κύπρο καὶ τοὺς Ἑλλαδίτες, τόσο μὲ τὴν εἰσαγωγὴ τῆς, ὅσο καὶ μὲ τὰ μεταφράσματά της, πού ἔχουν καὶ ποιότητα ἀλλὰ κι' ἕνα συγγενικὸ ποιητικὸ ὄφος.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΛΕΜΕΣΙΑΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

Δὲν ἔκανα, οὔτε θὰ μπορούσα νὰ κάνω, παρέκκλιση ἀπ' τὴν παραδοσιακὴ ποίηση πρὸς τὴν μοντέρνα. Καὶ εἶμαι περήφανος, κολακεύομαι μὰ τὸ λέω, πού ἡ κριτικὴ, προπαντὸς στὸ τελευταῖο ἔργο μου, τὴν «Ὡδὴ στὴν Κύπρο», δὲν καταλόγισε σὰν μειονέκτημα τὴν παλιὰ τεχντροπία, ξεπερασμένη πιά, κατὰ μερικοὺς νεοσοῦς.

Ὡστόσο ἡ ὕγιης μοντέρνα ποίηση, ὄχι βέβαια ἢ σουρρεαλιστικὴ θεομηνία, δὲν μὲ τέρπει μόνο, ἀλλὰ μοῦ ὑποβάλλει καὶ τὴν ἄποψη πὼς δὲν ὑστερεῖ τοῦ ἰνδάλματός μου. Δὲν ὑπάρχουν σχολές, ἄλλωστε, παρὰ μόνο καλὴ ἢ κακὴ ποίηση.

Καλῆς ποιότητας ποίηση, λοιπόν, ἔδωσαν, τώρα πρόσφατα, κατὰ τὴ γνώμη μου, τέσσερις ποιητές καὶ οἱ τέσσερις κατὰ σύμπωση Λεμεσianoί, ὁ Πετούσης, ἡ Λοταρίδου, ἡ Σαββίδου καὶ ὁ Παπαγγέλου.

Πωμαλεῖοι οἱ στίχοι τους, χωρὶς πεζολογίες καὶ χάσματα ἢ παλινωδίες, μὲ αἰσθητικότητα πλημμυρισμένοι μὲ εὐαισθησία καὶ ἀνθρωπιά, παίρνουν κι' οἱ τέσσερις αὐτοὶ

ποίητες ξεχωριστή θέση στα Κυπριακά Γράμματα.

Και είμαστε ευτυχείς οι παλαιοί που παραδίδουμε τη σκυτάλη σε τόσο αξίους συνεχιστές...

ΛΩΡΟΣ ΦΑΝΤΑΖΗΣ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΣΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ
ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ
19—24 ΜΑΡΤΙΟΥ 1980

Ο Νίκος Νικολάου γεννήθηκε σ' ένα χωριό στη χερσόνησο της Καρπασίας, όπου ο βυζαντινός ναός της Παναγίας της Κανακαρίας ρίχνει τη σκιά του, και σπούδασε μαθηματικά.

Η ζωή όμως είναι τόσο δυναμική που δεν μπορεί να χωρέσει μέσα σε συντεταγμένες που έχουν προκαθοριστεί. Έτσι όταν ήρθε η ώρα που έπρεπε να ξεφύγει από τη σκιά του θανάτου έπορεύθη προς το φως όπου τα χρώματα είχαν στήσει από καιρό το πανηγύρι τους.

Αγαπημένα πρόσωπα και αντικείμενα, τοπία με συγκινήσεις, εφήμερες στιγμές αιχμαλωτίζονται, μέσα σε μορφές και μās πλησιάζουν με τα χρώματά τους. Τώρα μπορείς να τα μελετήσεις, να τα αγγίξεις, να ζεις και ν' αναπνέεις κοντά τους.

Λάδια, παστέλ, νεροχρώματα, ακρυλικά, τέμπερ, πλαστικά, χρωματιστά μολύβια. Είναι η ποικιλία που θα δούμε άποψε. Ποικίλος είναι και ο τρόπος της έκφρασής του. Έδω αποδίδει με ακρίβεια την πραγματικότητα, εκεί προσθέτει ή αφαιρεί, άλλοι έμβαπτίζει το αντικείμενο μέσα στο όνειρο ή μās μεταδίνει απλώς τις εντυπώσεις του, ή και κάποτε εμφανίζεται το υπερρεαλιστικό στοιχείο.

Αν τώρα οι μορφές και τα χρώματα είναι τόσο δυνατές που να μπορούν να τοξεύουν το χρόνο, αυτό είναι μια άλλη υπόθεση. Γιατί αυτό είναι η αγώνια και η εργασία του καλλιτέχνη ως το τέλος: πώς να εκφράσει τον εαυτό του, με ποιόν τρόπο να εκφράσει την εποχή του.

Ο Νίκος Νικολάου με την αποψινή έκθεση των πινάκων του φανερώνει αυτήν την προσπάθεια, αλλά δίνει και την υπόσχεση πώς έχει τάξει τον εαυτό του ανάμεσα σ' αυτούς που ύφαιναν το σκοτάδι για να κάμουν τον κόσμο λίγο, έστω πιο λίγο, φωτεινό.

Γι' αυτό και με χαρά ανταποκρίθηκα στην παράκλησή του, ως παλιός του δάσκαλος, να προλογίσω την πρώτη του ατομική έκθεση.

Ας δοῦμε λοιπόν την εργασία του!

ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Στέφανου Τηλικίδη: Σταλαχτίτες από δάκρυ, Θεσσαλονίκη 1979.

Όλοφάνερα και ως διάθεση, αλλά και ως δήλωση ο Στέφανος Τηλικίδης θέλει να είναι πολίτης της γής κι' όταν ακόμα παίζουν οι Έθνικοί Ύμνοι της κάθε πατρίδας κι' ἴσως συγκινείσαι από συνήθεια ή από ειλικρινή εσωτερική έπιταγή, να θυμάσαι τη Γῆ όλων. Δεύτερο μοτίβο το πιο έντονο και κραυγαλέο είναι η απέχθεια του κατά των εμπόρων του πολέμου. Φαίνεται πως ο τελευταίος ευρωπαϊκός πόλεμος του δίδαξε τη μεγάλη αντιπολεμική διδαχή, βλέποντας στα πεδία της μάχης την ανθρώπινη κατάντια. Κι' από την άφετηρία αυτή κοιτάζει στην τηλεοπτική οθόνη και πληροφορείται από τα δελτία ειδήσεων τη συνέχεια της ανθρωποσφαγής κάθε χρόνο στα διάφορα μήκη και πλάτη της ύδρογειού (κι' ακόμα σε όλα, το δράμα της Κύπρου). Το τρίτο μοτίβο της ποιήσής του, για μένα το πιο συγκινητικό, είναι η αγάπη του για το παιδί. Στ' αντιπολεμικά του ποιήματα, που είναι στην πραγματικότητα όλα, έπισημαίνει το χαμό των παιδιών κατά τις πολεμικές συρράξεις και ρίχνει το μεγαλύτερο βάρος της απέχθειάς του για τον πόλεμο μόνο και μόνο γιατί τούτος καταστρέφει τα παιδιά. Τέταρτο μοτίβο ξεχωρίζω, έστω κι αν δυό - τρία μόνο ποιήματα το προβάλλουν σαφώς, τη μνήμη του φτωχού και δυστυχισμένου παρελθόντος του για να κοιτάζει τα όμοια σύγχρονά του και να μη έπαναπαύεται στην προσωπική του πρόοδο και θέση.

Η γραφή του Τηλικίδη είναι απλή, καθημερινή, χωρίς ώραιποίηση ή μελωδικούς τόνους, γυμνή και ειλικρινής. Δεν θέλει να έλκύσει με εύρηματα. Τα σύκα τὰ λέει σύκα. Όστόσο μέσα στην πεζολογία του διακρίνεις τον ποιητικό παλμό, έστω κι' αν σε μερικά σημεία έπαναλαμβάνεται από «κεκτημένη ταχύτητα». Ξεχωριστά έπισημαίνω τα λίγα ποιήματά του στο κλίμα του δημοτικού τραγουδιού.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ

Κύπρου Χρυσάνθη «Ο άπελευθερωτικός αγώνας της Κύπρου 1955—59».

Στις νέες εκδόσεις τώρα. Σήμερα θ' αναφερθούμε στη «Φιλολογική Κύπρο 1979» την «Πνευματική Κύπρο 235, 236» και τη βιβλιογράφηση του Κύπρου Χρυσάνθη, «Ο άπελευθερωτικός αγώνας της Κύπρου 1955—59 στο περιοδικό «Καιροί της Κύπρου» και στο διάδοχό του «Κυπριακοί Καιροί».

Η έτήσια έκδοση του ΕΠΟΚ «Φιλολογική Κύπρος» ήταν αυτή τη χρονιά άφιερωμένη στο Έτος Παιδιού. Αναφέρουμε τα περιεχό-

μενα του τόμου, που διακρίνονται για την ποιικιλία και τὸ ἐνδιαφέρον πού παρουσιάζουν.

Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης δημοσιεύει «Ποιήματα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα 1955—59». Τὰ ποιήματα αὐτὰ γράφτηκαν γιὰ παιδιὰ 12 μέχρι 18 χρόνων καὶ μελοποιήθηκαν ἀπὸ τὸ Γιάνγκο Μιχαηλίδη, πού κέρδισε σχετικὸ διαγωνισμὸ μελοποιήσεως, τὸν ὁποῖον εἶχε προκηρύξει ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Κύπρου. Τώρα δημοσιεύονται τὰ κείμενα τῶν ποιημάτων καὶ οἱ μελοποιήσεις τους. «Ἡ παιδικὴ ποίηση τοῦ Μιχαὴλ Στασινοπούλου» εἶναι ἓνα κείμενο τοῦ Χρήστου Κολιοῦ, πού ἀναφέρεται στὴ συλλογὴ «Ἀρμονία». Ἀπὸ τὸ Μιχαλάκη Μαραθεύτη δημοσιεύεται ἡ ἀνακοίνωσή του «Ἡ νέα γενεὰ στὸν κόσμο καὶ ἡ παιδικὴ λογοτεχνία», πού ἐγίνε στὸ δεῦτερο Διεθνὲς Συνέδριο Συγγραφέων γιὰ Παιδιὰ καὶ Νέους, τὸ ὁποῖο ὁργανώθηκε στὴ Μόσχα τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1959. Ἡ Καλλιόπη Καραγεώργη δημοσιεύει τὴν ἐργασία «Ἡ ἴδρυσις τοῦ Πρώτου εἰς Λευκωσίας Παρθενωγείου—Αἱ πρῶται διευθύντριαι — Εὐφροσῖα Θεοχάρους Παυλίδου, ἡ πρώτη διευθύντρια». Τὸ κείμενο τοῦ Ἀνδρέα Χριστοδουλίδη «Τιμωρίες τοῦ παλιοῦ καιροῦ», παρουσιάζει ἑξωχριστὸ ἐνδιαφέρον. Ἀπὸ τὸν Παναγιώτη Περισιάνη ἔχουμε τὴ μελέτη «Τὸ παιδί στὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη». «Τὸ παιδί στὰ κυπριακὰ γραμματόσημα» εἶναι τὸ κείμενο πού δημοσιεύει ὁ Χριστόδουλος Ἀχιλλεοῦδης. Ἀπὸ τὸ Γεώργιο Προδρόμου ἔχουμε τὴν ἐργασία «Ὁ Παλαμᾶς καὶ τὸ παιδί» καὶ ἀπὸ τὸ Φίλιο Χριστοδούλου τὸν κείμενο «Τὸ διεθνὲς Ἔτος Παιδιοῦ καὶ τὰ κυπριακὰ νομίσματα». Ὁ Χρυσάνθος Κυπριανοῦ εἰτόιμασε «Βιβλιογράφηση παιδικῶν κυπριακῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν», πού ἔχουν δημοσιευθεῖ σὲ βιβλία καὶ περιοδικά. Ὁ Βενέδικτος Ἑγγλεζάκης ἀναφέρεται σὲ κείμενὸ τοῦ στὰ «Παιδιὰ τῶν Εὐαγγελίων». Ἀπὸ τὸν Κώστα Χατζηστεφάνου δημοσιεύεται κείμενο μὲ θέμα «Πῶς εἶδε ὁ Μακάριος τὴν ἀποστολὴ τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐκκλησίας στὸν ἀγῶνα τοῦ λαοῦ μας γιὰ ἐθνικὴ ἐπιβίωση». Ὁ τόμος συμπληρώνεται μὲ κριτικὰς παρουσιάσεις βιβλίων καὶ Ἀπολογισμὸ στὴν τακτικὴ γενικὴ συνέλευση τοῦ ΕΠΟΚ γιὰ τὸ 1978.

Τις μέρες αὐτὲς κυκλοφόρησε τὸ διπλὸ τεῦχος 235—236 τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου», γιὰ τὸν Ἀπρίλη καὶ Μῆνη. Τὸ τεῦχος εἶναι ἀφιερωμένο στὰ εἰκοσιπέντε χρόνια ἀπὸ τὴν ἐναρξὴ τοῦ ἀγῶνα τοῦ 55. Στὴν ποίηση συνεργάζονται ὁ Σαράντος Παυλέας, ὁ Νίκος Σπανός, ὁ Λῶρος Φαντάξης πού μεταφράζει Κίπλιγγκ, ὁ Δ. Παναγόπουλος καὶ ὁ Κύπρος Χρυσάνθης. Πεζὰ κείμενα δημοσιεύουν ἡ Μαργαρίτα Δαλμάτη, ἡ Ριάννα Λοῖζου, ὁ Παντελῆς Πρεβελάκης (στὴ γαλλικὴ). Στὸ τεῦχος περιλαμβάνονται, ἐπίσης, μηνύματα, ὁμιλίαι, βιβλιοκρισίαι, διάφορες εἰδήσεις καὶ — σὲ προσάρτημα — ἡ βιβλιογράφηση τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη «Ὁ ἀπελευθερωτικὸς ἀγῶνας

τῆς Κύπρου (1955—59)» στὸ περιοδικὸ «Καιροὶ τῆς Κύπρου» καὶ στὸ διάδοχό του «Κυπριακοὶ Καιροί».

Τὸ περιοδικὸ «Καιροὶ τῆς Κύπρου» ἄρχισε νὰ ἐκδίδεται τὸ 1957 σὰν δεκαπενθήμερο, τὸ 1959 ἐγίνε ἑβδομαδιαῖο καὶ τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1960 μετονομάστηκε σὲ «Κυπριακοὺς Καιροὺς» κι' ἐγίνε καὶ πάλιν δεκαπενθήμερο. Στὸ περιοδικὸ αὐτὸ φιλοξενήθηκαν πολλὰ κείμενα πού ἀφοροῦν τὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα καὶ ἐφθονο φωτογραφικὸ ὑλικό. Ὅλο αὐτὸ τὸ ὑλικὸ ἀποκτᾶ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου μεγάλη ἱστορικὴ σημασία. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ βιβλιογράφηση τῶν κειμένων αὐτῶν ἀπὸ τὸ Δρα Χρυσάνθη ἀξίζει κάθε ἔπαινο. Ἡ βιβλιογράφηση κυκλοφορεῖ, ἐπίσης, καὶ σὲ ἑξωχριστὸ βιβλιαράκι δεκαπέντε σελίδων.

Θ. ΘΕΟΧΑΡΟΥΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ Σ. ΠΑΤΣΑΛΙΔΗ,
ΑΝΩΤΕΡΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΚΥΠΡΟΥ

(ὅπως τᾶπε χωρὶς διορθώσεις)

Ὁ κ. Πατσαλίδης γιὰ 30 τῶρα χρόνια προσφέρει τις ὑπηρεσίες του στὸν τουρισμὸ τῆς νήσου. Εἶχε μιὰ πλούσια ἐμπειρία ἀπὸ ταξίδια γνωριμίας ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλες δραστηριότητες πού ἀνέπτυξε ὁ ἴδιος.

Πρὶν ὅμως ἔλθει ἡ περίοδος τοῦ τουρισμοῦ καὶ οἱ ὑπηρεσίες του στὸν τουρισμὸ τῆς Κύπρου, ὁ κ. Πατσαλίδης ὑπηρετήσε στὸν Ἀγγλικὸ Στρατὸ γιὰ 9 χρόνια καὶ ἐκεῖ εἶχε μαζέψει πολλές ἐμπειρίες ἀπὸ τὴ Μέση Ἀνατολή.

—Κύριε Πατσαλίδη, ὡς ἀρχίσουμε λίγο ἀπὸ τὰ παιδικὰ σας χρόνια. Ποῦ γεννηθήκατε, καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ δοῦμε τις ὑπόλοιπες φάσεις τῆς ζωῆς σας.

—Κύριε Ἰωαννίδη, πρῶτα ἀπ' ὅλα σὰς εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὴν εὐγενικὴ σας πρωτοβουλία. Γιὰ μένα ἀποτελεῖ μεγάλη τιμὴ. Πρέπει νὰ σὰς πῶ πῶς εἶμαι ἓνας ἄπλος ὑπηρετῆς τοῦ τουρισμοῦ, ἀλλὰ εἶμαι βέβαιος πῶς αὐτὰ τὰ προγράμματα τοῦ ΡΙΚ θὰ ἀποτελέσουν μιὰ μεγάλη πολὺτιμη συμβολὴ γιὰ τοὺς μέλλοντας νὰ γράψουν τὴν κοινωνικὴ, οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ἱστορία τοῦ νησιοῦ μας.

Ὅσο γιὰ τὰ παιδικὰ μου χρόνια, γεννηθῆκα στὴν Κερύνεια καὶ ἦμουν ἓνα πολὺ εὐτυχισμένο παιδί ἐκεῖ μὲ τοὺς γονιοὺς μου καὶ μὲ τὰ ἄλλα μου πέντε ἀδελφία. Ἀγαποῦσα πολὺ τὸ σχολεῖο, τὴ θάλασσα, τὸ δάσος, τὰ δέντρα μας καὶ δὲν μὲ νοιάζει νὰ σὰς πῶ πρῶτα ἀπ' ὅλα ὅταν ἦμουν 10 χρόνων εἶχα φυτέψει μαζί μὲ συμμαθητές—συνεργάτες μου 1000 μυγδαλιές στὸ Σεβέριο Σχολεῖο Κερύνειας, τις ὁποῖες μετὰ δώσαμε ὡς δῶρο

στούς Κερυνειώτες και σήμερα ή Κερύνεια έχει απ' αυτές τις 1000 μυγδαλιές που τις χάρισамε. Επίσης εκεί μεγάλωνα λουλούδια, ρθα δε σε έπαφη με πάρα πολλούς ξένους διότι ή Κερύνεια ήταν πάντοτε ένα πολύ μεγάλο τουριστικό κέντρο.

Όταν ήμουν τετάρτη τάξη έδίδασκα την Έλληνική γλώσσα στις Άγγλίδες τουρίστριες με τις θυγατέρες τους.

— Δηλαδή από τότε προδικαζόταν ή τουριστική σας σταδιοδρομία. Γεννηθήκατε νομίζω τó 1923.

— Σωστά, τó Δεκέμβριο του 23. Χριστούγεννα.

— Μετά τελειώσατε τó Γυμνάσιο.

— Άπεφοίτησα από τó Παγκύπριο Γυμνάσιο τó 1941 με ειδική επίδοση στα Φιλοσοφικά, στα Μαθηματικά, στα Άρχαία Έλληνικά, την Έστορία και προοριζόμου για αρχιτέκτονας αλλά κατά τή διάρκεια του πολέμου ó πατέρας μου είχε σκοτωθεί στην Έλλάδα, στην Καλαμάτα, διότι είχαμε πάει να πολεμήσουμε και έμεις του Παγκυπρίου Γυμνασίου.

Θυμάμαι πώς έθελοντικά προσφέρθημεν να πάμε να πολεμήσουμε αλλά δέν δέχονταν οι Άγγλοι να πάμε στον Έλληνικό Στρατό και καταταχθήκαμε στην έθελοντική δύναμη τής Κύπρου, μετά μεταφερθήκαμε στο Κυπριακό Σύνταγμα και αισθανόμου μεγάλη τιμή διότι υπηρέτησα τήν πατρίδα μου για όκτώ και περισσότερα χρόνια από τά όποια τά τέσσερα στο έξωτερικό, όπως π.χ. στην Παλαιστίνη, στην Αίγυπτο, στη Βηρυτό, στην Άγγλία, στη Βόρειο Άφρική, και από τήν υπηρεσία αυτή είχα πράγματι μεταμορφωθεί. Διότι εκτός των καθηκόντων και εύθυνών που είχα ως μορφωμένος Κύπριος και άξιωματικός δη, είχε έπισκεφθεί πόλες ως τά Έεροσόλυμα εις τά όποια όπως είπα, υπέστην μία πνευματική αναμόρφωση. Διότι εκεί εις τόν Κήπο τής Γεσθημανή και εις τήν Βηθλεέμ και στη στρατά, στο δρόμα των Παθών και στον Γολγοθά και στον Πανάγιο Τάφο ó άνθρωπος αναμορφώνεται όπως εκεί μπορεί με τόν Χριστό θα έλεγα κάπως, και άποκτά μιάν ιδιαιτερή ιδιότητα. Ήμουν πολύ ευτυχής διότι είχα αυτή τήν ιδιότητα εκεί, διότι μεταξύ άλλων καθοδηγούσα και Κυπρίους στρατιώτες εις αυτά όλα τά μέρη και έτσι από τότε απέκτησα μιάν διδασκαλική έμπειρία εις τόν τρόπο του Ξεναγείν.

Μετά εις τó Κάιρο επίσης. Έκει γύρισα όλα τά μουσεια του Κάιρου, είχαμε τήν ευκαιρία για πολιτιστικές εκδηλώσεις, άνθιζε εκεί ó πολιτισμός, τó ίδιο δε μετά στο Λονδίνο. Μετά τó 45 όπου οι Έγγλέζοι τότε κατά τή διάρκεια των πρώτων μεταπολεμικών εκδηλώσεων είχα τήν ευκαιρία να μιλήσω σ' ένα πολιτιστικό κέντρο. Μίλησα για τόν τουρισμό τής Κύπρου σε 2000 άκρωατήριο και είχα τήν ευτυχία να δω μιá πολύ μεγάλη σημασία εκθεσε Έλληνική Τέχνη

στο Royal Academie στο Palectiv House διότι εκεί οι Άγγλοι ευπατρίδες έδωσαν όλους τούς θησαυρούς τους και είναι πολύ πλούσιοι εις Έλληνικούς θησαυρούς, και έδωσα εκεί μιá μεγάλη χαρά στο διεθνές κοινό, μιá τέχνη Έλληνικής κληρονομιάς από αρχαίων χρόνων μέχρι τó 1944 — noblesse oblige — αυτό με ανάγκασε να μελετήσω πολύ, πολλά βιβλία τόσο για τήν ελληνική τέχνη ούτως ώστε να ξεναγώ εκεί του πολλούς Άγγλους φίλους μου που είχα κάνει εν τω μεταξύ στο Λονδίνο.

— Να σας διακόψω ένα λεπτό κ. Παταλίδη. Μιλήσατε για μιá πνευματική αναμόρφωση που υπέστητε στα Έεροσόλυμα και αυτή ή μεταμόρφωση συνετελέσθη λόγω τής ιστορίας των Έεροσολύμων που είναι συνδεδεμένη με τó πρόσωπο του Χριστού και με όλη τή βιβλική παράδοση. Τί από τά ύπολειμματα, άς πούμε, τής χριστιανικής πίστης σας έντυπωσίασε περισσότερο ώστε σας έκανε να νοιώσετε αυτή τήν αλλαγή;

— Θα έλεγα ότι εκεί αισθάνθηκα για πρώτη φορά τί υπέφερε ó Θεάνθρωπος, έμαθα περισσότερα για τó πρόσωπο του Χριστού, αναγκάστηκα να μελετήσω, περπάτησα σ' όλα τά μέρη που περπάτησε και έζησε ó Χριστός εκεί και εις τήν Λίμνη τής Ναζαρέτ και εις τήν Καπερναούμ και εκεί έζησα μερικές στιγμές εις τις όποιες, όπως σας είπα, σαν να έβλεπα τόν ίδιο τόν Χριστό και μου έλεγε για τις άρετες και τις πνευματικές άξεις όπως είναι και ή ταπεινοφροσύνη και ή αυστηρότης. Παραδείγματος χάριν ούδέποτε είχα ύποψη μου εγώ ότι ó Χριστός ούδέποτε έγέλασε και εις τά ευαγγέλια, παρόλο που τά άπόκρυφα ευαγγέλια λέγουν ότι πολύ συχνά τόν είδαν να κλαίει και ούδέποτε τόν είδαν να γελάσει επίσης στις σχέσεις του. Είδα τó μέρος που έγινεν όμυστικός δείπνος παραδείγματος χάριν ίσως να χαμογελούσε, να μην έγέλα, ίσως είχε μιá γλυκύτητα βεβαίως ασπαστά, αλλά πολύ, εκεί εις τó μυστικό δείπνο είναι ένα μεγάλο δράμα, τó να δεις τó μέρος εις τó όποίο έγινε ó μυστικός δείπνος και να θυμηθείς μετά τήν ταπεινότητά του που ήθελε να πλύνει τούς πόδας του Πέτρου και φέρνεις στο νού σου όλες εκείνες στις στιγμές, τότε γίνεσαι πιό άληθινός χριστιανός.

— Μετά μιλήσατε για τις έμπειρίες σας στην Αίγυπτο. Τί σας επηρέασε ή τί ήταν εκείνο τó εξαιρετικό που νοιώσατε στην Αίγυπτο;

— Στην Αίγυπτο αισθάνθηκα πολύ υπερήφανος για τήν πολιτιστική μου κληρονομιά γιατί ήμουν Έλληνας, διότι εκεί ακόμα έσφιζε ó Έλληνισμός. Τά περισσότερα πολιτιστικά κέντρα του Κάιρου ήταν Έλληνικά, τó Λύκειο Έλληνίδων, ήταν ó καιρός τής Σοφίας Βέμπο, αλλά και στην Άλεξάνδρεια ούπήρχαν στρατιαι Έλλήνων ανθρώπων του πνεύματος φυσικά και τής έπιστήμης και τής

βιομηχανίας αλλά και ανθρώπων του πνεύματος με τους όποιους έρχόμαστε σε πολύ στενή επαφή, διά αλληλογνωριμία, διά διάλογο.

—Μήπως γνωρίσατε μερικούς από αυτούς, γνωστά όνόματα τώρα;

—“Έχει περισσότερα από τριάντα χρόνια. Γνώρισα πάρα πολλούς αλλά τώρα δέν έχω πρόχειρα στο μυαλό μου αυτά τ' όνόματα.

—Δέν πειράζει. “Ας πάμε στην έμπειρία σας τής ‘Αγγλίας. Μιλήσατε για Ξενάγηση.

—Ναί, στην ‘Αγγλία είχα πολλές σχέσεις με ‘Αγγλίδες οι όποιες ήσαν κόρες, συνήθως, στρατηγών και οι όποιες εκεί πού μέναμε στη Λέσχη τής Βασιλείσης Βικτωρίας έρχόντουσαν όταν είμαστε με διακοπές, και εγώ ήμουν τυχερός να έχω πολλές διακοπές διότι επέερασα όλα τ' μαθήματα εκεί με μεγάλη εύχθεια και είχα 16 εβδομάδες ως ότου με περιμέναν οι άλλοι — έπερίμενα τους άλλους να με φθάσουν και έτσι είχα όλον αυτό τόν καιρό να έρθω σε επαφή με τήν καλή κοινωνία τής ‘Αγγλίας, ή όποια τότε σαν έμας τους άποικιακούς μας έφρόντιζε πάρα πολύ διότι πολεμήσαμε ένα πόλεμο και τόν κερδίσαμε γι' αυτούς και ηγαίναμε στο θέατρο όπως τ' Old Vic, εκεί κοντά στο Βικτώρια Λίγκα Λάγκ Στέϊσιον και νομιζω ότι εκεί έμπλούτισα τις γνώσεις μου, έμεγάλωσα τόν πνευματικό έαυτό μου και πάλιν εκεί έγινε περήφανος για τήν πολιτιστική μου κληρονομιά, και νομιζω στον τουρισμό, μετά στα έπόμενα χρόνια τής ύπηρεσίας μου είναι αυτό πού έπροσπάθησα πάρα πολύ, στο να καλύψω δηλαδή εδώ στην Κύπρο τήν πολιτιστική μας ταυτότητα, και πράγματι νομιζω είμαι ο πρώτος και τ' λέγω με κάθε μετριοφροσύνη αυτό, ο όποιος έδωσα μεγάλη σημασία στον μορφωτικό τουρισμό και ότι ή βάση στον τουρισμό στην Κύπρο είναι ο πολιτισμός μας, είναι αυτά τ' μνημεία τών προγόνων μας σημάδια του φωτός, τ' ήθη και έθιμα, τ' πανάρχεια πού έρχονται μέσα από αιώνες. Οι χοροί τής Πάφου τότε, κ. ‘Ιωαννίδη, δέν με νοιάζει να σάς πω πώς υπήρχε μεγάλη προκατάληψη στην Κύπρο, και μάλιστα από πολύ ύψηλά ιστάμενα πρόσωπα, γιά τ' ότι παραδείγματος χάριν παρουσιάζαμε εις τους ξένους τουρίστες τους Κυπριακούς χορούς, έθεωρείτο αυτό ως πλέγμα κατωτερότητος, ενώ εγώ δέν τ' έθεωρούσα πλέγμα κατωτερότητος αυτό και έπέμενα ότι είναι αυτό πού ζητά ο ξένος εις τήν Κύπρο, τόν αυθεντικό μας πολιτισμό. “Ήταν ένα μέρος του πολιτισμού μας όπωσδήποτε.

—Όσοσσο ήθελα ακόμα να σάς φέρω λίγο πίσω στην περίοδο του πολέμου και τις έμπειρίες σας, τήν στρατιωτική σας ιδιότητα με όλα αυτά τ' πολιτιστικά και πνευματικά θέματα.

—Πρέπει να πω ότι από πολύ μικρό παιδί ενδιαφερόμουν πάρα πολύ για πνευματική ανάπτυξη. Στην Κερύνεια είχα πολύ σοφούς

καθηγητές, τόν μακαρίτη Θεόκλητο Σοφοκλέους, τόν Νίκο Κρανιδιώτη, τόν Παύλο Ξιούτα. Είχαμε πλούσια βιβλιοθήκη και όταν ήμουν μάλιστα τρίτη τάξη Γυμνασίου εξέεωσα μόνος μου, ήμουν ο Διευθυντής και ‘Αρχι συντάκτης μιας μαθητικής εφημερίδας, τής «ΜΟΡΦΩΣΙΣ», ή όποια έπηγε για τρία χρόνια, έπομένως είχα τόν σπόρο μέσα μου και μετά όταν ήμουν στον στρατό και έπηγα και εγώ στο στρατό όχι από πολλή φτώχεια αλλά από ιδεολογία, διότι έπιστεύαμε στην ‘Ελλάδα, πιστεύαμε στην έλευθερία, στη δημοκρατία και όλα αυτά πού μάθαμε στο Θεουκυδίδη και τ' λοιπά εις τήν γυμνασιακή μας μόρφωση και στην ιστορία μας. Και δέν άργησα εκεί φυσικά να φανερώσω αυτές μου τις ιδιότητες άφου άλλωστε επελέγηκα από περισσότερους από 48 Κυπρίους κατόπιν intelligence test, δείκτης νοημοσύνης εξετάσεων, οι δυο οι όποιοι πραγματικά έπεράσαμε εις τ' Κάιρο σε ειδικές εξετάσεις πού μας υπέβαλαν 3000 γραπτές ερωτήσεις. ‘Ακολούθησα να διαβάζω. Είχα μαζί μου μια μικρή βιβλιοθήκη, όλους τους κλασσικούς διαβάζω ακόμα και σήμερον τόν ‘Ομηρον εις τ' πρωτότυπο, τόν Θεουκυδίδη, τόν Σαίπηρον, Ξέρω Γαλλικά, μετά έμαθα και Γερμανικά, και όσο για τ' Γερμανικά νομιζω άξίζει να σημειωθεί από τ' 1957 πού έδωσα πού μεγάλη σημασία στη Γερμανική άγορά όταν τότε και οι ίδιοι οι ‘Αγγλοι με περιγελούσαν και μου έλεγαν ότι έχανα τόν καιρό μου και έμάθαινα Γερμανικά.

—‘Ασφαλώς στη Μέση ‘Ανατολή θα ήρθετε και σε επαφή με τόν γνωστό ‘Ιερό Λόχο. Για τους άκροατές μας θα άξιζε τόν κόπο να μιλήσετε για τόν ‘Ιερό Λόχο.

—‘Ενθουμούμε πως έσυνάντησα άξιωματικούς του ‘Ιερού Λόχου εις τις Λέσχες ‘Αξιωματικών οι όποιες ήταν κοινές και μάλιστα εγώ για ένα μήνα ήμουν και υπεύθυνος ‘Ελλήνων στρατιωτών αλλά όχι ‘Ιερολοχητών. Μερικούς άξιωματικούς του ‘Ιερού Λόχου τους είχα συναντήσει εις τ' Κάιρο στην ώρα του προγεύματος κ.λπ. γιατί έρχονταν και φεύγανε. Ήταν ένα είδος τράνσιτ τ' Κάιρο τότες για τους ‘Ιερολοχίτες οι όποιοι πέραν από τή Βόρειο ‘Αφρική εις τ' Τάν Π'ορκ, αλλά είχαμε φυσικά εκεί συγκινήσεις; είχαμε ανταλλαγές άξιωσεων στρατιωτικών, πώς γίνεται αυτό στον ‘Αγγλικό στρατό, διότι υπάρχουν διάφοροι μέθοδοι τακτικής αν όχι στρατηγικής και πολλοί τότες ‘Ιερολοχίτες καθώς και άξιωματικοί του τακτικού ‘Ελληνικού στρατού έρχόντουσαν θυμούμαι στην Παλαιστίνη για να δούν τ' λεγόμενα σύγχρονα τάκτις, τήν τακτική πού εισήγαγε ο Μονκόμερυ και εκεί συνάντησα πάρα πολλούς, μάλιστα πολύ άρχαίους ή άνώτερους ‘Ελληνες άξιωματικούς οι όποιοι έχαιρόντουσαν πάρα πολύ όταν τους έλεγα ότι και ο πατέρας μου ήταν στρατιώτης και εγώ τ' ίδιο κ.λ.π.

—Τὸ 1950 ἐπεστρέψατε στὴν Κύπρο καὶ γιὰ μιὰ δεκαετία ὑπὸ τοὺς Ἴγγλους φυσικά, μέχρι τὴν ἀνεξαρτησία ἐργάζεστε γιὰ τὸν Κυπριακὸ τουρισμό. Μπορεῖτε νὰ μᾶς περιγράψετε αὐτὴ τὴν περίοδο μαζί με τοὺς Ἴγγλους;

—Αὐτὴ ἡ περίοδος ἦταν ἄρκετὰ δύσκολη διότι πραγματικῶς ἐκάναμε τουρισμὸ ὑπὸ πολλές ἀντίξοες συνθήκες διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὁ Ἴγγλος Διευθυντὴς πολὺ ὀλίγο ἐνδιαφερόταν διὰ τὴν πραγματικὴν τουριστικὴν ἀνάπτυξιν, δὲν ἦτο ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἐπέμενε πολὺ εἰς τὸν πνευματικὸ τουρισμὸ, ἐντούτοις ἐμεῖς τότε, ὁ Widsont ἐνυβιάδης, Χατζιωσήφ καὶ ἐγὼ εἶμαστε ἐπεύθυνοι διὰ τὴν διοργάνωσιν τῆς ὑποδοχῆς, γραφείου ὑποδοχῆς καὶ πληροφοριῶν τῶν ξένων καὶ μάλιστα ἐγὼ πενιέμαι ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἀνέλαβα αὐτὸ καὶ μετὰ εἰσήγαγα, ἔθεσα ἐπὶ τοῦ τουριστικοῦ χάρτη τῆς Κύπρου ὅλα τὰ ἑλληνικά καὶ χριστιανικά μνημεῖα τὰ ὁποῖα κατὰ κάποιον τρόπο ἐφοβόντουσαν οἱ Ἴγγλοι. Φυσικά καὶ αὐτὸ τὸ ἔκανα μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης με μερικοὺς πιστοὺς μου συνεργάτας εἰς τὸ γραφεῖο Τουρισμοῦ ὅπως εἶναι ἡ Μαρία ΠαπαΞενοπούλου καὶ ἡ Ἑλλη Μακρίδου κ.λπ. Ἐπίσης τότε ὀργάνωσα ἐπὶ παγκυρίου κλίμακας ἐκθεση κυπριακῆς χειροτεχνίας με δέκα περίπου διάφορα θέματα καὶ εἶχα συνεργασία πολλῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος, τοῦ Γεωργίου, τοῦ Διαμαντῆ, τοῦ Βαλεντίνου Χαραλάμην κ.λπ. Ἐπίσης ἐπὶ Ἀγλοκρατίας εἶχα κάμει μιὰ, τὴν πρώτη σοβαρὴ μελέτη γιὰ τὸν κυπριακὸ τουρισμὸ, τὸ 157 γιὰ τὴν ἄξια καὶ τὸν ὄγκο τοῦ κυπριακοῦ τουρισμοῦ καὶ ἔκαμε διάφορες εἰσηγήσεις ἐκεῖ εἰς τὴν μελέτην αὐτήν, οἱ ὁποῖες εἶναι ἄκρως ἐνδιαφέρουσες σήμερον διότι ἐκεῖ γιὰ πρώτη φορὰ ἐγίνετο λόγος γιὰ τὴν δανειοδότησιν τῆς ξενοδοχειακῆς βιομηχανίας, τουριστικῆς βιομηχανίας, διὰ ἐκπαίδευσιν προσωπικοῦ, διὰ ἱδρυσιν Ἐπαγγελματικῶν Σχολῶν καὶ διαφόρων σοβαρῶν ἐκφάνσεων τῆς τουριστικῆς ἀναπτύξεως.

—Ἡ Σχολὴ Ξεναγῶν ἱδρύθηκε τότε ἢ πιὸ ὕστερα;

—Ἡ Σχολὴ Ξεναγῶν, ἡ ὁποία εἶναι καὶ αὐτὴ ἔργο δικό μου, ἄρχισε ὡς μιὰ σειρά μαθημάτων, τὴν ὁποίαν ἐγκαίνιασα ἐγὼ με πρωτοβουλία ἐντελῶς ἰδικῆ μου τὸ 1959 καὶ ἀρχίσαμε τότε με 30 νεαροὺς Κυπρίους καὶ ἠκολούθησε καὶ δευτέρα τὸ 60, 61 καὶ μετὰ σιγὰ -σιγὰ ἀναγνωρίσθη ὡς σχολὴ. Μερικοὶ τὸ ἔλεγον μικρὸ Πανεπιστήμιο καὶ νομίζω μὴ νὰ ὑπερφηανεύομαι διότι καὶ ἂν δὲν ἔκανα τίποτα ἄλλο διὰ τὸν τουρισμὸ, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴ τὴν σχολήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπεφοίτησαν 400 εὐπαιδευτοὶ νέοι καὶ νεάνιδες τῆς Κύπρου, οἱ ὁποῖοι σήμερον μεταλαμπαδεύουν τίς γνώσεις των καὶ καταποτίζουν τοὺς ξένους γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα τῆς Κύπρου. Νομίζω ἕνα πολὺ σοβαρὸ ἔργο καὶ μάλιστα τελευταία εἶχε προσεχθεῖ καὶ ἀπὸ διεθνείς ὀρ-

γανισμοὺς ἐπιστημονικοὺς καὶ ἐρχονται ἐδῶ γιὰ νὰ μελετήσουν τὸ δικό μας συστημα.

—Ποῖο εἶναι περίπου αὐτὸ τὸ σύστημα με λίγα λόγια;

—Τὸ σύστημα αὐτὸ εἶναι πολὺ ἐγκυκλοπαιδικό, δὲν καλύπτει δηλαδὴ οὐδὲν ἀλλες χώρες, καλύπτουν μόνο ἱστορία τῆς τέχνης. Ἐμεῖς καλύπτουμε καὶ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος καὶ Βυζαντινὴ Ἱστορία καὶ πρῶτες βοήθειες ἀκόμα καὶ ξένες γλώσσες, ἔχουμε 42 εἰδικὰ θέματα, Τουριστικὴ Γεωγραφία, Παγκόσμια Γεωγραφία. Εἶναι δηλαδὴ ἕνα μέγα πλήθος ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων με ἐπιστημονικὴ ὅμως κατάταξη. Ἀρχίζουμε με πολὺ ἐπιστημονικὸ τρόπο καὶ εἰσάγουμε τοὺς μαθητὰς μας σὲ διάφορα θέματα ὅπως πρὶν ἔλθωμε στὴν ἐπιστημονικὴ τέχνη, κάνουν ἱστορία τῆς τέχνης ἐπὶ παγκοσμίου κλίμακος, τὸ ἴδιο κάνουν καὶ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, Βυζαντινὴ ἱστορία.

Δηλαδὴ ἕνας Ξεναγὸς Κύπριος πρέπει νὰ εἶναι καταποτισμένος γιὰ καλλιτεχνικά προβλήματα ἱστορικά, κοινωνικά καὶ οὕτω καθεξῆς. Καὶ γιὰ τὸ προσωπικὸ μας ἀκόμα, γιὰ τὸ πολιτικὸ μας εἶναι πλήρως καταποτισμένοι, γιὰ τὴν οἰκονομία τῆς νήσου.

—Ἐνας Κύπριος Ξεναγὸς κύριε Παπαλιδῆ, ἔχοντας μαζί του μιὰ ομάδα ξένων τί ἔχει νὰ τοὺς πεῖ γι' αὐτὸ τὸν τόπο;

—Φυσικά ἔχει νὰ τοὺς πεῖ πάρα πολλά, ἀλλὰ ἐξαρτᾶται πάντοτε ἀπὸ τὴν εὐστοφία καὶ τὸ χιούμορ. Ὁ Ξεναγὸς πρέπει πρωτίστως νὰ ἐκτιμᾷ πολὺ τὴν νοημοσύνη καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ τίς προτιμήσεις τοῦ ἀκρωτηρίου του καὶ εἶναι σιγὰ - σιγὰ ποὺ θὰ τὸν μπάσῃ στὸ μεγάλο μας θέμα, στὴν ὑπόθεσίν μας, ἂν εἶναι γι' αὐτὸ ποὺ ἔχετε ἀπευθύνει τὴν ἐρώτησιν. Φυσικά ἀρχίζουμε ἐμεῖς πάντοτε με γενικὴς πληροφορίες ἀλλὰ ὅπως σὰς εἶπα προηγουμένως ἕνας ἔξυπνος καὶ εὐστοφὸς Ξεναγὸς ἔχει πάντοτε χίλιες εὐκαιρίες διὰ νὰ φανερώσει καὶ ν' ἀνοίξει διάπλατα ἐκεῖ με τὸ κυπριακὸ τοπιό ποὺ εἶναι τόσο μεγάλος βοηθὸς εἰς ἱστορία, ἀρχαιολογία, νὰ ἀνοίξει τοὺς θησαυροὺς τοῦ νησιοῦ αὐτοῦ πρὸ πάντων τοὺς πολιτιστικοὺς θησαυροὺς του.

—Ἐρχεται μετὰ ἡ περίοδος τῆς ἀνεξαρτησίας κύριε Παπαλιδῆ καὶ ἀναλαμβάνετε εἰς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας αὐτὴ τὴν ὑψηλὴ θέση γιὰ προαγωγή τοῦ Κυπριακοῦ τουρισμοῦ ἀλλὰ οὐσιαστικὰ καὶ προαγωγή τῆς πολιτιστικῆς παράδοσης καὶ ζωῆς τοῦ τόπου. Θὰ ἦταν χρήσιμο νὰ μᾶς λέγατε λίγα λόγια καὶ γιὰ τὴν περίοδο 1960—70 γιὰ νὰ πᾶμε παρακάτω.

—Αὐτὴ ἡ περίοδος εἶναι ἄκρως ἐνδιαφέρουσα πράγματι διότι πάλι ἐκεῖ ἐβρίσκαμε δυσκολίες ὥσπου νὰ γίνουμε ἀντιληπτοὶ στὴν Κυβέρνησιν διότι ἡ τουριστικὴ ἀνάπτυξις σημαίνει πάρα πολλά χρήματα τὰ ὁποῖα ἡ Κύπρος δὲν εἶχε διότι ἡ ἀποικιοκρατία μᾶς ἄφησε τὰ ταμεῖα μας ἄδεια, ἐντούτοις πρέπει

ἐδῶ νά ὁμολογήσω ὅτι ὅλη ἡ τουριστική ἀνάπτυξις ὀφείλεται εἰς τήν βαθεῖα καί εὐρεία ἀντίληψη πραγμάτων τοῦ αἰδιδμοῦ καί ἀειμνηστοῦ Μακαριώτατου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου, τοῦ Προέδρου Μακαρίου. Τό λέγω αὐτό διότι εἶχα τό προνόμιο, τήν καλή τύχη νά συνεργασῶ πολύ στενά μαζί του, πολλοί μάλιστα μέ κατηγόρησαν ὅτι καταχράστηκα τῆς καλωσύνης του καί πάρα πολλές ὁμάδες τουριστικῶν πρακτόρων καί τουριστικῶν δημοσιογράφων. Ἐντούτοις ὅμως αὐτό τό ἔκανα κυρίως διὰ τρεῖς λόγους. Πρωτίστως εἰς τό πρόσωπο τοῦ Μακαριωτάτου ἀφοπλίζονταν ὅλοι αὐτοί οἱ ἔξνοι οἱ ὁποῖοι εἶχαν προκαταλήψεις καί ἐναντίον τοῦ προσώπου τοῦ Μακαριωτάτου καί ἐναντίον τῆς Κύπρου. Δεύτερον δέ ὁ Μακαριώτατος, κατ' ἐμένα, ὅπως εἶναι γεγονός ἦτο ἡ προσωποποίηση ὅλου τοῦ μεγαλείου τῆς μεγαλοπρέπειας καί τῆς δόξας τῆς ἱστορίας καί τοῦ λαοῦ μας καί ἐκεῖ ἔβλεπαν ἀμέσως τό φῶς. Ἐπίσης ὁ Μακαριώτατος λόγῳ τοῦ ὑψηλοῦ του ἀξιώματος ὡς καί ἀρχηγοῦ τῆς ἐκκλησίας καί τοῦ κράτους ἐξύψωνε αὐτομάτως τόν τουρισμό, ἐκτός τούτου τόν εὐλογοῦσε, τόν ἔδινε γόητρο ἀλλά καί κύρος τό ὁποῖο εἶναι σπουδαῖο, ἔχει μεγάλη σημασία διὰ τοὺς μορφωμένους Εὐρωπαίους, τό γόητρο καί τό κύρος.

— Δηλαδή στό πρόσωπο τοῦ Μακαριωτάτου ἔβλεπαν τόν διαχρονικό Κύπριο σ' ὅλην τήν ἔξαρση καί τήν μεγαλοπρέπειά του.

— Πολύ ἐπιγραμματικά τό ἔχετε ἐκφράσει.

— Λοιπόν ἀσφαλῶς θά ταξιθεύσετε ὅλα αὐτά τά χρόνια, κύριε Πατσαλῖδη.

— Ἐχω τό προνόμιο, ἔχει εἴκοσι χρόνια τώρα πού κάνω ἐκπροσώπιση, καί πιστεύω πολύ καλή ἐκπροσώπιση, τοῦλάχιστον ἔτσι λέγουν οἱ ἔξνοι, τοῦ Κυπριακοῦ Τουρισμοῦ, τοῦ Κυπριακοῦ Πολιτισμοῦ, τῆς Κυπριακῆς Κουλτούρας, τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ. Νομίζω ὅτι ἡ πρώτη μου ἐπιτυχία ἦτο εἰς τήν Αὐστρία εἰς τήν Βιέννην τό 1960, ὅπου ἐκεῖ νομίζω ὅτι διέπρεψα καί ἀλλωστε ὡς ἀποτέλεσμα τῶν μελετῶν μου καί ἐνεργειῶν ἐξελέγη καί ἡ Κύπρος ὡς μέλος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Διεθνοῦς Ὄργανισμοῦ πού ἦταν ἕνα πολύ μεγάλο ἐπίτευγμα, ἀλλωστε καί ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὄργανισμοῦ αὐτοῦ ἦρθε εἰς τήν Κύπρο γιά νά πεί στόν Μακαριώτατο πῶς ἡ παρουσία μου ἐκεῖ ἐνέπνευσε τιμῆ καί σεβασμό εἰς τό ὄνομα τῆς Κύπρου.

Ἄλλά τήν ἐποχῆ εἰς τό Ὑπουργεῖον, ἐκτός ἀπό τήν ἐκπροσώπιση, ἤμουν κυρίως ὑπεύθυνος διότι ἔπρεσα τήν Κυβέρνησιν νά δανειοδοτήσῃ μέ δημόσια χρήματα τήν ξενοδοχειακὴν βιομηχανία. Νομίζω πῶς αὐτό εἶναι τό βαρύτερο ἔργο πού ἔκανε ποτέ ἡ Κυβέρνηση καί πιστεύω ἀκράδαντα ὅτι ὁ Κυπριακός Τουρισμός ὅπως εἶναι σήμερα ἀνεπτυγμένος ὀφείλει κυρίως τήν τεράστια καί θαυματικὴν ἀνάπτυξιν του εἰς τό γεγονός ὅ-

τι ἡ Κυβέρνηση ἀνεγνώρισε εὐθύς ἐξαρχῆς τήν μεγίστην οικονομική ἀλλά καί κοινωνική καί πολιτιστική σημασία τοῦ τουρισμοῦ καί ἔθεσε λεφτά εἰς τήν διάθεσιν τῶν ξενοδόχων διὰ ἀνάπτυξιν νέων μοντέρνων ξενοδοχειακῶν μονάδων οἱ ὁποῖες μάλιστα ἐκτίσθησαν συμφῶνως νέας προοδευτικῆς νομοθεσίας ἡ ὁποία ἐλάμβανε ἀπό τήν τότε ἐποχὴν ὑπόψιν τίς πολιτιστικῆς μας ἀξίες, τίς πνευματικῆς μας ἀξίες, τήν κυπριακὴ τέχνη καθὼς καί αἰσθητικῆς ἀξίες. Εἴμαστε ἀπό τοὺς πρώτους ὀργανισμοὺς τουρισμοῦ στὸν κόσμο οἱ ὁποῖοι ἐλάβαμεν ὑπόψιν τήν διατήρησιν τοῦ τοπίου π.χ. καί τῶν ἀρχαίων μνημείων. Ἐπίσης εἰσηγάγαμε ἀπὸ τότε τὸν μορφωτικό τουρισμό εἰς τὰ γυμνάσια τῆς Σαλαμίνας μέ τήν βοήθεια τῆς Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας διότι πρέπει νά πῶ ὅτι στήν τουριστικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Κύπρου συντέινει μία μεγάλη στρατεία Κυβερνητικῶν Ὑπαλλήλων καί Ὑπουργῶν τὰς ὁποίας δὲν ἔχομεν καιρὸ ν' ἀναφέρωμεν, τῶν Ἐπάρχων, τῶν Βοηθῶν των, τῆς Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας, τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, ὅλος ὁ λαὸς αὐτὸς συνεργάσθη καί σ' αὐτό νομίζω παίξαμε καί ἐμεῖς κάποιο ρόλο εἰς τό νά μάθουμε τὸν λαὸ αὐτὸ νά συνεργάζε-ται γιά ἕνα ὀρισμένο σκοπὸ καί πράγματι ἡ Κύπρος σήμερον θεωρεῖται ὡς μία πρότυπος σχολὴ εἰς τήν τουριστικὴν ἀνάπτυξιν καί ἔτσι ἐπρόβαλα τήν Κύπρο εἰς τό ἐξωτερικό, ἀκόμα καί εἰς τήν Τουρκίαν ὅπου ἤμουν ὁ πρῶτος Ἑλληὺν Κύπριος πού ἐταξίδευσσε ἐκεῖ μετὰ τήν εἰσβολὴ καί ἐκεῖ πάλιν ἐπρόβαλα τήν Κύπρο καί τήν τουριστικὴν καί ἀνάπτυξιν ὡς μία πρότυπος σχολὴ ἀπὸ τῆν ὁποία μπορούν νά ἐπαφεληθοῦν ὅλες οἱ ἀναπτυσσόμενες χώρες, ἀκόμα δὲ καί οἱ ἀναπτυγμένες χώρες.

— Ταξιθεύσατε ὅπως ὁδηγήσατε ὅπως ἀναφέραμε πάρα πολὺ κύριε Πατσαλῖδη. Μερικὲς ἄλλες χώρες πού ἐπισκεφθήκατε.

— Νομίζω ἐπισκέφθηκα κάπου 33 χώρες καί ἤμουν ὑπεύθυνος διὰ τὸ Μάρκετινγκ, διὰ τήν ἐμπορίαν τοῦ κυπριακοῦ προϊόντος ἀπὸ τὸ 1959—61 ἔθεσαμε τίς βάσεις δηλαδή τότε, οἱ χώρες πού εἶχαμε ἐπιλέξει εἶναι ἐκείνες πού καλλιεργοῦμε μέχρι σήμερον, εἶναι δηλαδή ἡ Ἀμερική καί ὁ Καναδάς, Ἡνωμένο Βασίλειο καί Ἰρλανδία, Σκανδιναβικὲς χώρες, τὸ Βέλγιο, οἱ Κάτω Χώρες, ἡ Γαλλία, ἡ Δυτικὴ Γερμανία, τὸ Λουξεμβούργο, ἡ Ἰταλία, ἡ Ἑλβετία, ἡ Αὐστρία, ἡ Ἑλλάδα. Ναι ἡ Ἑλλάδα, ἡ ὁποία χαίρω νά πῶ καί ὑπερηφανεύομαι νά τονίζω πῶς ἀπὸ τότε ἐμεῖς ἐδώσαμε ἰδιαίτερα σημασία διὰ τουριστικῆς καί πολιτιστικῆς ἀλλαγῆς καί συνάφεια καί διάλογο. Ἐπίσης ἐδώσαμε σημασία μεγάλη ἀπὸ τότε εἰς ὅλες τίς γειτονικῆς μας χώρες ὅπως ἦταν ἡ Αἴγυπτος καί οἱ ὑπόλοιπες Ἀραβικῆς χώρες καί ἤμουν ἀπὸ τοῦτε πρῶτους τότε πού ἐταξίδευσσε μέ τὸν κύριο Μόντη εἰς τὸν Ἀραβικὸ Κόλπο γιά νά προσελκύσουμε τουρισμὸ εἰς τήν Κύπρο.

—Πριν από την εισβολή κύριε Πατσαλίδη ο τουρισμός μας πώς ήταν και πώς τα πού πήγαινε και πού βρίσκεται σήμερα;

—Ο τουρισμός μας πρό της εισβολής πραγματικά άρθωσε διότι εκτός από τις προηγούμενες αγορές που ανέφερα είχαμε εν τώ μεταξύ αναπτύξει πολύ φιλικές σχέσεις με Ανατολικές χώρες και είχαμε και αυτό το ευεργέτημα επιπρόσθετης τουριστικής ανάπτυξης. Πραγματικά το 1973 είχαμε στην Κύπρο περισσότερους από 400,000 επισκέπτες οι οποίοι μας άφησαν τότε 23 εκατομμύρια λίρες, τώρα δε ό κυπριακός τουρισμός εύρισκται εύτυχώς σε μίαν αναγέννησιν. Πέρου π.χ. το 1979 είχαμε 295,000 τουρίστες πολυμήρου διαμονής, το οποίο είναι μιά πραγματική επίδοση και άφησε αυτή 50 εκατομμύρια λίρες στο μικρό αυτό νησί το οποίο είχε τεράστια οικονομική ένιχουση διὰ το μέλλον αυτού του τόπου.

—Δηλαδή εάν δεν επερχόταν ή εισβολή κύριε Πατσαλίδη νομίζω ότι θα είχαμε περί το ένα εκατομμύριο.

—Πολύ εύκολα, παρόλο που έμεις του τουρισμού ειδικοί, φοβούμαστε πολύ, πάρα πολύ την πολύ γοργόρυμη ανάπτυξη διότι θέλουμε όπως ο τουρισμός μη καταστρέφει τα ήθη και έθιμα του λαού μας ή μήπως γίνει πολύ έμπορικός ενώ ετόνια προηγούμενης ότι έμεις πιστεύουμε ότι ο τουρισμός της Κύπρου είναι τουρισμός ποιότητας και πράγματι έμειλούσαμε για τουρισμό ποιότητας πριν 20 ακόμη χρόνια έχουμε δημογραφικό πρόβλημα εις την Κύπρο. Έχουμε ολίγους τουρίστες, περί το μισό εκατομμύριο, φυσικά ως το 2000 θα έχουμε ένα εκατομμύριο όπωςσδήποτε. Αλλά προς το παρόν θέλουμε εκλεχτό τουρισμό ποιότητας, ολίγους μόν αρθμούς, αλλά ανθρώπους οι οποίοι να είναι ύψηλης μορφωτικής στάσης και επίσης ύψη είσοδηματικής στάθμης, έτσι με ολιγότερες ζημιές να έχουμε περισσότερα όφέλη και πνευματικά και υλικά.

—Τί μέτρα λαμβάνονται από μέρος του Κράτους για προστασία του ανθρώπινου, του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος της Κύπρου;

—Αυτά είναι τα μέτρα της τουριστικής πολιτικής, το οποίο είναι ένα πολύ μεγάλο κεφάλαιο αυτό, για να το αναλύσουμε τούλάχιστον θέλουμε ακόμη μίαν ώρα, αλλά το κυριότερο πράγμα το οποίο συμβαίνει σήμερα στην Κύπρο είναι διότι ή κυπριακή κυβέρνηση με συνεργασία άλλων Πανεπιστημίων κλπ. έχουν έκπονήσει πολεοδομικά σχέδια, το Τμήμα Πολεοδομίας το δικό μας πάλι εν συνεργασία με όλα τα άλλα Υπουργεία της κυβέρνησης, τα οποία πράκεται να διαφυλάξουν τόσο το τοπίο όσο και τον άνθρωπο όσον και τα ήθη και έθιμα, τή φιλικότητα του λαού, τον πολιτισμό μας, την ευγένεια, τους καλούς τρόπους. Μην νομίζεις πως όλα αυτά ό Κύπριος άνθρωπος από κάθε τι

άλλο το οποίο συνέτεινε εις την άνθιση αυτή του πολιτισμού που ονομάζεται τουρισμός.

—Μήπως έχετε κανένα στιγμιότυπο να μας διηγηθείτε απ' όλην αυτήν την εμπειρίαν την τουριστικήν που είχατε κύριε Πατσαλίδη;

—Πάλιν έχω πάρα πολλά στιγμιότυπα, εκείνο που έρχεται άμέσως στο νού μου ιδίως στη Γερμανία, στο πρώτο Παγκόσμιο Τουριστικό Συνέδριο μετά τον πόλεμο είχα την τιμή να εκλεγώ ως κύριος όμιλητής. Έμίλησα μπροστά σε 920 ειδικούς επί του τουρισμού φυσικά από την Έλληνική μας παράδοση, έμίλησα ως Κύπριος αλλά και ως Έλληνας και εκεί είδα πολλούς ανθρώπους και πολλές γυναίκες οι οποίες εδάκρυσαν διότι τους ανέφερα την ιδική μου φιλοσοφία για τον τουρισμό και μάλιστα ένας Υπουργός άφρικανικής χώρας έπερίμενε εκεί που θα κατεβώ από το σκαμνί από το θήμα για να με έναγκαλισθεί και να μου πεί ότι για πρώτη φορά εκατάλαβα τί είναι ό τουρισμός μετά που σās άκουσα εσās. Έκει έβραβεύθηκε ή μελέτη μου αυτή και δημοσιεύθη σε 25,000 αντίτυπα, εκεί ακόμη έσυνέβη κάτι εις το σεμινάριο και εκεί είχα την έμπνευση να σηκωθώ στα πόδια μου και να εκφράσω μίαν έκκληση προς τους Γερμανούς προς την Σύγκλητο του Βερολίνου κλπ. και το όποιον έκανε βαθειάν εντύπωση και εις τους εκπροσώπους της Γερμανικής κυβέρνησης και στεύς άλλους συνέδρους διότι απ' όλο τον κόσμο ό Κύπριος εκεί βρήκε, είχαν την ψυχραιμία πνεύματος και την πρωτοβουλία να σταθεί στα πόδια του και να πεί δυο λόγια εύχαριστιών και εκτίμησης στους ανθρώπους που εξόδευσαν τότε τόσα πολλά λεφτά για το σεμινάριο τούτο.

— Αφού μιλάμε για τόσα ενδιαφέροντα πράγματα θα ήθελα να μου πείτε λίγο την φιλοσοφία που μπορεί να επικρατήσει στις τουριστικές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων. Δηλαδή μπορεί ό τουρισμός ν' άποτελέσει ένα στοιχείο συναδέλφωσης των ανθρώπων;

—Μάλιστα και αυτό ετόνια πάρα πολύ έγώ όταν έμειούσα και σε δημοσιογράφους και σε διασκέψεις τύπου, τους έλεγα πολύ συχνά ότι ή Κύπρος δεν είναι νήσος αλλά είναι ήπειρος και μ' αυτό έννοούσα και την ποικιλία του τοπίου και του κλίματος αλλά και κυρίως, κύριε Ίωαννίδη, έννοούσα το ότι ή Κύπρος, δεν είναι άπομονωμένη πολιτιστικά από τον άλλο κόσμο και τους έλεγα μάλιστα ότι είναι εδω σ' αυτό το νησί πρώτα που ό Ζήνων ό Κιτιεύς εκήρυξε την παγκοσμιότητα του πνεύματος και την συναδελφούσύνη των ανθρώπων και αυτό πράγματι συγκίνησε τους μορφωμένους Ευρωπαίους διότι ή Εύρωπή εξακολουθεί ακόμη να είναι ή κοιτίς του πολιτισμού και όσο ταξιδεύουν σήμερα είναι άκριβώς γι' αυτούς τους λόγους διότι αναζητούν έναν διάλογο, δεν άναζητούν άπλω άπολαύσεις και μόνον τον ήλιον, και την θάλασσαν, αλλά ζητούν ανθρώπινη έπι-

κοινωνία, θέλουν να εμπλουτίσουν τις εμπειρίες τους, τις γνώσεις τους και θέλουν να ρθούν εδώ κοντά μας, που όπως πιστεύουν οι ίδιοι και έμεις πιστεύουμε φυσικά, είναι η ρίζα του πνεύματος και η ρίζα του πολιτισμού. Σχετικά πολύ συχνά εξηγώ στους ξένους πώς η Έλληνική μας λέξις ξένος σημαίνει και ξένος αλλά και φιλοξενούμενος, φίλος, και αυτό είναι μία μοναδικότης.

—Τό τελευταίο σας επίτευγμα κύριε Πατσαλίδη, ποιό μπορεί να θεωρηθῆ;

—Νομίζω τό τελευταίο μου σοβαρόν επίτευγμα είναι ἡ ἴδρυση στήν Κύπρο τῆς "Ενωσης Κυπρίων Συγγραφέων και Δημοσιογράφων Τουρισμοῦ, ἡ οποία ἔνωσε ἔχει ἤδη τόν περασμένο Σεπτέμβρη ἐκλεγεί ὁμόφωνα εἰς τήν γενικήν συνέλευσιν τῆς Διεθνούς Ὀμοσπονδίας Συγγραφέων Τουρισμοῦ εἰς τό Μονπελιέ τῆς Γαλλίας και ἡ ἴδια διεθνής ὁμοσπονδία ἀπεφάρισε ὅπως συγκροτήσῃ τό ἐπόμενο τῆς συνέδριον στήν Κύπρο τόν ἐρχόμενο Ἰούνιο.

—Ἐδῶ θά πρέπει νά σᾶς εὐχαριστήσω γιά ὅλα ὅσα μᾶς εἶπατε κύριε Πατσαλίδη. Εὐχαριστῶ θερμά.

—Καί ἐγώ σᾶς εὐχαριστῶ πάρα πολύ.

ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟ

Τό Πανεπιστήμιο τῆς Μινεσότας τίμησε τόν Εὐάγγελο Π. Παπανοῦτσο στίς 16 Μαΐου 1980. (προηγουμένα τιμηθήκανε Νίκος Καζαντζάκης τό 1978 και ὁ Παντελής Πρεβελάκης τό 1979). Ὁμιλητής ὁ κύριος καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου αὐτοῦ Θεοφάνης Σταύρου. Ἐπισημαίνουμε τή δρᾶση αὐτή τοῦ Σταύρου πού προβάλλει τήν πνευματική μας παραγωγή στό Νέο Κόσμο μέ ἐπιστημονικό και εὐπρόσωπο τρόπο. — Πραγματικά ἄξιζε ἡ δοκιμή «Ἦχος και φῶς» στήν πλατεία Γυμνασίου πού ἐπιμελήθηκε ἀξιόπαινα ὁ Γιώργος Κομίτης. Ὅμως μιά παρατήρηση: ἡ περίοδος τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνα 1955—59, πού τέλος πάντων, ἔκαμε ἀνεξάρτητη τήν Κύπρο, γιατί ἔλειψε; Κί' ἐδῶ πού τά λέμε αὐτός ὁ «Ἦχος και φῶς» ἦταν ἡ καλύτερη ἐκδήλωση τοῦ φετεινοῦ (1980) Φεστιβάλ Λευκωσίας, μαζί μέ τή μονιμώτερη ἐκδήλωση τήν ἐκδοση «Ὁρες τῆς Λευκωσίας» (ἐπιλογή και ἐπιμέλεια Νίκου Σπανοῦ). — Μοῦ ἔκαμε ἐντύπωση ἡ λαογραφική μελέτη τοῦ Σταμ. Ἀποστολάκη ἀπό τήν Κρήτη «Γλωσσολογραφικά Κυνηγοῦ» ὡς ὑλικό, κατάταξη και... σκέψη γιά τέτοιο μᾶζεμα κί' ἄς μὴν εἶμαι κυνηγός. — Στή Σχολική μας θεματοθήκη τοῦ Δημήτρη Γιάκου, τόμος Β', περιλαμβάνεται κεφάλαιο μέ τίτλο «Κύπρος» (σελ. 17—58). Στό κεφάλαιο αὐτό δημοσιεύονται ποιήματα

Κυπρίων και Ἑλλαδιτῶν (και μιά μετάφραση ἀπό τὰ γαλλικά), πού σχετίζονται μέ διάφορες περιόδους τῆς ἱστορίας τοῦ νησιοῦ. Οἱ Κύπριοι ἀντιπροσωπεύονται μέ τούς ἐξῆς: Κύπριο Χρυσάνθη, δημοτικό τῆς Κύπρου, Θεοδ. Περίδη, Τ. Ἀνθία, Σίμο Μενάρδο, Ξάνθο Λυσιώτη, Κ. Μόντη, Σοφ. Λαζάρου, Ν. Κρανιδιώτη, Δημ. Χαμπουλίδη, Α. Λυκαύγη, Λ. Χατζηκώστα, Εἰρήνη Παναγή—Τσολλη. — Στήν Ἀνθολογία Περάνθη, Μιχαήλ Περάνθη, Ἀνθολογία Νεοελληνικῆς Ποίσεως, τόμος Ε' ὑπάρχει κεφάλαιο μέ τίτλο: Ἀλεξάνδρεια — Κύπρος. Στήν ἴδια αὐτή ἐνότητα ὁ ἀνθολόγος περιλαμβάνει ποιητές τῆς Κύπρου και τῆς Αἰγύπτου... Σημειῶναι πώς «οἱ περισσότεροι ἀπό τούς Αἰγυπτῶτες ποιητές ἦσαν Κύπριοι, και στήν Κύπρο κατέληξαν πάλι»...

Ἀναφέρονται οἱ ἐξῆς Κύπριοι: α) Γλαῦκος Ἀλιθέρσης μέ τὰ ποιήματα: Θρήνος, Σκηνή οἰκογενειακή, Σέ μιά γυναίκα, Ἀντάξιοι, Ἀχ νᾶμουν νέος, Σονέτα τῆς Εὔας. β) Γεώργιος Μαρκίδης μέ τὰ ποιήματα: Γρηγόρης Αὔξεντιοῦ (ἀπόσπασμα), Κυπριανός, Τῆς Ἑξορίας, Σέ κεραυνοῦς και μπόρες, Εἶπε. γ) Λεωνίδας Παυλίδης μέ τὰ ποιήματα: Συμπάθεια, Ἴφιγένεια. δ) Παῦλος Βαλδασσερίδης μέ τὰ ποιήματα: Πλάτρες, Σερενάτα, Ὀπτασία. ε) Ξάνθος Λυσιώτης μέ τὰ ποιήματα: Χρυσή στιγμή, Θαρρῶ πῶς κάπου ἐμίσεψες, Ὕπνο γλυκό, Ἀδέρφι τό τραγοῦδι μου... στ) Ἀντώνης Ἰντιάνος μέ τὰ ποιήματα: Κλυταιμνήστρα (ἀπόσπασμα). ζ) Γιάννης Λευκῆς μέ τὰ ποιήματα: Ἴδιες ἐλπίδες, Ναῦτες, Μονοτονία, Φουρτούνα. η) Τεῦκρος Ἀνθίας μέ τὰ ποιήματα: Σφυρίγματα τοῦ ἄλητη, Ἀνατολίτικα, Προσευχή, Εἰρηνικό, Στῶμεν καλῶς. θ) Ἀντῆς Περνάρης μέ τὰ ποιήματα: Ἀρχές φθινοπώρου, Λένε, Θά θρηνοῦμε, Ἀπό τούς «Προσφυγικούς Ψαλμούς», Ἀπό «Τά Πάθη τᾶ Σεπτά», Ἡ σμέρνα. ι) Θεοδ. Περίδης μέ τὰ ποιήματα: Μαιρολόι, Κί' ὅμως, Κυπριακή ραψωδία. ια) Πυθ. Δρουσιώτης μέ τὰ ποιήματα: Vanitas, Ἀναπόληση, Φθινοπῶρο, Στῆς Πάφου τὰ νερά, Μεθύσι. ιβ) Λῶρος Φαντάζης μέ τὰ ποιήματα: Ὁ ποιητής πού γέρασε, Στόν βάλτο, Ἐνθάδε κεῖται (ἀπόσπασμα). ιγ) Δ. Χαμπουλίδης μέ τὰ ποιήματα: Καταυλισμός, Ἀν ὑποθέσουμε, Διαβαθμίσεις. ιδ) Ν. Κρανιδιώτης μέ τὰ ποιήματα: Εἰκοσιπέντε χρόνων, Τό λιμάνι, Ἡ ὥρα τοῦ τέλους, Σερενάτα, Στό λίγο χῶμα, Κύπρος τοῦ 1973. ιε) Εὐγενία Παλαιολόγου μέ τὰ ποιήματα: Λυρικό Intermezzo, Τραγοῦδι τοῦ φαλλᾶχου, Μπεντοβίνος, Παιδική ἀνθολογία (Ἡ δουλειά, Στ' ἀγέννητα παιδιά μου). ιστ) Κώστας Μόντης μέ τὰ ποιήματα: Πρώτες ντροπές, Παρά Κλέωνος τὰ πάντα μετήνεγκεν Ἀπολλώνιος, Ἑλληνες ποιητές, Ἀγνωστος ἀγωνιστής, Δεύτερο γράμμα στή

μητέρα, Σκέψεις για την ελπίδα, Τα σοκολατοπαίδια, Η Ιστορία, Απολογία της Εύας. ιζ) Λευτέρης Γιαννίδης με τα ποιήματα: Επιτύμβιο, Τετράστιχο, Σάν τότε νάμαι, Περσική. ιη) Μάνος Κράλης με τα ποιήματα: Χωρίς αυγή, Η λησμονημένη, Φθινόπωρο 1940 στην Αγγλία. ιθ) Κύπρος Χρυσάνθης με τα ποιήματα: Τα ρόδα, Κυπριακά Χριστούγεννα του 1963, Παλιές πατρίδες, Ο φιλάργυρος, Ο ήλιος της Αϊγίνας. κ) Α. Παστέλλας με τα ποιήματα: Διονύσιος Καρδιανός, Θράξ, Άδεια θρανία, Μικρό έλεγείο, Αντίδωρο. κα) Άνθος Λυκαύγης με τα ποιήματα: Ω Αθηναίοι, Τραγουδώ την πατρίδα μου, Από τα «Δίστιχα» της συμφοράς. —

Στό «Έκτο Διεθνές Συμπόσιο του Αιγαίου, που έγινε στην Ίκαρία (17—21 Ιουλίου) πήρανε μέρος με ανακοινώσεις οι Κύπριοι Κώστας Χατζηστεφάνου, Κώστας Χατζηψάλτης και Κύπρος Χρυσάνθης.

ΓΕΝΙΚΑ

Στην «Ηπειρωτική Έστία» (άρ. 333—335) ή Χρυσάνθη Ζιτσαία δημοσιεύει ένα κείμενό της «Προσκύνημα σε μοναστήρια της Κύπρου» και κριτική για το βιβλίο του Πάνου Ίωαννίδη «Η άθεατη όψη». — «Στιγμές της Κύπρου» τιτλοφορείται η πολυγραφημένη συλλογή ποιησις της δημοσιογράφου και ποιήτριας Στέλλας Μαρινάκη. — Στην «Α΄ Πανελλήνια Έκθεση Λογοτεχνικού Βιβλίου» του Υπουργείου Πολιτισμού και Έπιστημών (κατάλογος «Ελληνική Βιβλιογνωσία») περιλαμβάνονται βιβλία των Κυπρίων Κ. Βασιλείου, Κ. Γιαγκουλάη, Κ. Κάκουλα, Χρ. Κάρμιου, Κ. Μόντη, Α. Περνάρη και Κ. Χρυσάνθη. — Στο κεφάλαιο Ρόδος και Κύπρος της Άνθολογίας Περάνθη δημοσιεύονται «Κυπριακά Λαϊκά Τραγούδια και μερικά από τα «Κυπριακά Έρωτικά Ποιήματα». — Στην «Τριφυλιακή Έστία» (άρ. 34) δημοσιεύεται «Αφιέρωμα στον Δημοσθένη Ζαδέ» στο οποίο γράφουν και οι Κύπριοι Ι. Κυθρεώτης, Κ. Μόντης και Κύπρος Χρυσάνθης. — Στη «Βραδυνή» (5 Αύγ. '80) σχολιάζεται η συμμετοχή του Κ. Χρυσάνθη στο «Έκτο Συμπόσιο του Αιγαίου» (17—21 Ιουλ.) και δημοσιεύεται ποιήμα του για την Ίκαρία με τίτλο «Ίκαρία 17 Ιουλίου» που άπαγγειλε στον Εύδηλο ή Λούλλα Κ. Χρυσάνθη. — Το «Βήμα» (12 Αύγ. '80) περιέχει ειδικό αφιέρωμα για την Κύπρο, Άνάμεσα στα κείμενα του Βάσου Καραγιώργη, της Ντίνας Κατσούρη δημοσιεύεται η κίνηση στο Έλληνικό Πολιτιστικό Κέντρο Λευκωσίας» (1978—1980) με τον χαρακτηρισμό «Πνευματική γέφυρα με την Ελλάδα». Πολύ όρθα. — Στο περιοδικό «Στερεά Έλλάς» (άρ. 132) δημοσιεύεται το μελοποιη-

μένο από τον Σόλωνα Μιχαηλίδη ποίημα του Κ. Χρυσάνθη «Κερίνεα» μου. Στο ίδιο τεύχος μιά μετάφραση του Λώρου Φαντάζη από τον ποιητικό λόγο του Κίπλινγκ και ένα γράμμα του Νίκου Κρανιδιώτη. — Στην «Ηπειρωτική Έστία» (άρ. 336—337) ο Μελής Βουδούρης γράφει για διάφορα βιβλία του Π. Στυλιανού. — Στη «Σμύρνα» (άρ. 140—142) ο Μάριος Χριστοδούλου στη συνομιλία του με τη Μαλόβρουβα κατά την έκθεση της «Σμύρνας» για Λογοτεχνικό Βιβλίο άναφέρθηκε και η Κύπρος, γιατί δίπλα στα Μικρασιατικά βιβλία τοποθετηθήκανε και τα Κυπριακά. — Στο «Φύση και Ζωή» (καλοκαίρι 1980) ο Κυρ. Πλησής δημοσιεύει άρθρο με τίτλο «Τό Έλληνικό Τοπίο». Στο ίδιο τεύχος μιά ώραία φωτογραφία του Ζάκ Ίακωβίδη με τίτλο «Περιστερία σε χωριό της Κύπρου». — Στο περιοδικό «Μελέτες» (άρ. 9) δημοσιεύονται κείμενα των Νίκου Νικολαΐδη, Λώρου Φαντάζη, Α. Λυκαύγη. Στο ίδιο τεύχος ο Γιώργος Κούβελας γράφει για τον Κυριάκο Μάτση. — Στη «Βραδυνή» (16 Αύγ. '80) ο Δημ. Σιατόπουλος γράφει για την «Άροδαφνούσα» του Κ. Χρυσάνθη.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Νέα Έποχή (Λευκωσία) άρ. 141 — Σύγχρονη Σκέψη (Άθήνα) άρ. 43, 44, 45 — Σταθμοί (Άθήνα) άρ. 53, 54/55 — Κείμενα του Βόλου (Βόλος) άρ. 7 — Ηπειρωτική Έστία (Γιάννενα) άρ. 333/335, 336/337, 338/339 — Φιλιατρά (Άθήνα) άρ. 93 — Καστολία (Άθήνα) άρ. 59 — Ίλιός (Άθήνα) άρ. 138 — Ναυτική Έλλάς (Άθήνα) άρ. 560, 561, 562 — Νέα Σκέψη (Άθήνα) άρ. 208/209 — Φύση και Ζωή (Άθήνα) άνοιξη '80, καλοκαίρι '80 — Τριφυλιακή Έστία (Άθήνα) άρ. 34 — Στερεά Έλλάς (Άθήνα) άρ. 132, 133 — Μακεδονική Ζωή (Θεσσαλονίκη) άρ. 169 — Σμύρνα (Νέα Σμύρνη) άρ. 140/142 — Η Πένα (Άθήνα) Ιούλιος '80 — Ορθόδοξη Παρουσία (Λεμεσός) άρ. 6, 7 — Εύθύνη (Άθήνα) άρ. 103 — Ιατρολογοτεχνική Στέγη (Άθήνα) Καλοκαίρι '80 — Vue Touristique (Βρυξέλλες) 2/1980 — Κύκλος (Λάρνακα) άρ. 1, 2.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Γιώργου Ι. Χριστογιάννη: Άμείλικτη γεωμετρία, Άθήνα, 1980.

Μάρω Στασινοπούλου: Έπανάσταση, Άθήνα, 1980.

Μόνα Σαββίδου: Ένεστίσιση, Λευκωσία, 1980.

Κώστα Μ. Προυσή: Μικρή άγνυία και άλλα διηγήματα, Λευκωσία, 1980.

Μαρία Γραμματικού: 25 αινίγματα και 6 φυγές, Άθήνα, 1979.

Κώστας Βαλέτας: 'Ο δικηγόρος τοῦ διαβόλου, Ἀθήνα, 1980.

Βάσου Σαμπολαδά: Γιά μιὰ νέα ἰδεολογία, Θεσσαλονίκη, 1980.

Μαρίας Δρογκάρη: Χνάρια καυτά, Ἀθήνα, 1980.

: Μέριμνα Ποντίων Κυριῶν 1904—1979, Θεσσαλονίκη, 1980.

Κώστα Καλαθά: Μουσικές Ἀναλύσεις (Σουίτες καὶ χοροὶ), Λευκωσία, 1979.

: Μουσικές Ἀναλύσεις (Συμφωνικά ποιήματα, οὐβερτούρες καὶ ἄλλα), Λευκωσία, 1980.

Θεοδόσης Νικολάου: Πεπραγμένα, Κύπρος, 1980.

Δημοσθένη Ζαδέ: Ἡ παρασημοφορία, Ἀθήνα, 1980.

Δημοσθένη Κόκκινου: Λυρικά, Θεσσαλονίκη, 1979.

: Τὸ ἔξπνημα τοῦ ραγιᾶ, Θεσσαλονίκη, 1979.

Κυριάκου Χατζηγιάννου: Ἡ ἀρχαία Κύπρος εἰς τὰς Ἑλληνικάς πηγάς, τομ. Δ', μέρος Α', Λευκωσία, 1980.

Σαράντος Παυλέας: Ἀλεκτροφωνία καὶ Ἀρχαῖκό Μειδίωμα, Θεσσαλονίκη, 1980.

Βασίλης Φαῖτᾶς: Γράμματα στὸν κόσμο, Θεσσαλονίκη, 1980.

Θέμις Σιαπκαρᾶ—Πιτσιλλίδου: Ὁ Πετράρχισμός στὴν Κύπρο. Ρίμες Ἀγάπης, Ἀθήνα, 1979.

Themis Siapkarras-Pitsillides: Le Petrarchism en Chypre, Poèmes d'Amour, Athens, 1975 (β' ἔκδ.).

Γ. Μ. Πολιτάρχη: Ὁ ἐκδικητής, Ἀθήνα, 1976.

: Τὸ μυστικό τῆς νεκρῆς πολιτείας, Ἀθήνα, 1978.

: Μικρασία, Ἀθήνα, 1979.

: Οἱ κρουνοὶ τοῦ οὐρανοῦ, Ἀθήνα, 1980.

Καῖσαρ Ἐμμανουήλ: (ἐπ. Κ. Σπεργιόπουλου): Ποιήματα, Ἀθήνα, 1980.

Θέμιδος Σιαπκαρᾶ—Πιτσιλλίδου: Ἡ εὐρωπαϊκὴ ποίηση στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο. Ρίμες Ἀγάπης τοῦ 16ου αἰῶνα, Ἀθήνα, 1980 (ἀνατ.).

Πάνου Ν. Παναγιωτοῦνη: Ἐπίτομη Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, Ἀθήνα, 1979.

: Ὑμνολόγιο, Ἀθήνα, 1979.

Petros Charis: Die letzte Nacht der Erde, μετ. Ἰσιδώρα Ρόζενταλ—Καμαρινέα, 1980.

Κώστα Βαλέτα: Ἐλένη Νεγκρίν. Ἡ Μεγαλόπολη, Ἀθήνα, 1978.

Φίλιππου Μαυρογιώργη: Τῆς φωτιᾶς καὶ τῆς δροσιᾶς, Ἀθήνα, 1977.

: Αἰγαιοπελαγίτικα, Ἀθήνα, 1979.

Ἡλίας Σιμόπουλος: Σημαφόροι, Ἀθήνα, 1980.

Ι. Μ. Χατζηφώτη: Πάτμος ἢ ἱερή, Ἀθήνα, 1980.

ΠΑΝΟΥ Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗ

«ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ»

Ἀπὸ τὸ «Ἰνστιτούτο Διάδοσης τοῦ Ἑλληνικοῦ Βιβλίου» τῆς Ἀθήνας, ἐτοιμάζεται καὶ θὰ κυκλοφορήσει μέσα στὰ 1981 Ἐπίτομη «Ἱστορία τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας».

Παρακαλοῦνται ὅλοι οἱ Κύπριοι Λογοτέχνες νὰ στείλουν βιβλία τους καὶ Βιο-βιβλιογραφικά τους σημειώματα στὴ διεύθυνση τοῦ συγγραφέα:

Πάνο Ν. Παναγιωτοῦνη,
Σταδίου 61, Ἀθήνα Τ.ΙΙΙ ἢ
Ἰλιάδος 116, Ἀθήνα, Παγκράτι.

Ὅσοι ἐπιθυμοῦν ν' ἀποκτήσουν φιλικὰ τίς σειρὲς «Μνήμη Σουλίου» ἄς γράψουν στὴ διεύθυνση:

κ. Βασ. Κραψίτη
Θεμιστοκλέους 74
Ἀθήνα (145)

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Ἀπό λάθος παραλείφθηκαν οἱ πῶς κάτω καταγραφές:

- ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΣ, Γεώργιος
Γεώργιος Θ. Βαφόπουλος [Ζωή - Βιβλία - Κυπριακή βιβλιογραφία], ΙΔ', 67-68.
Ἀθανασούλης, Κρίτων: Ὁ Βαφόπουλος: Ὁ ὀχι πεισιθάνατος, ΙΔ', 79-81.
Γλέζος, Πέτρος: Ὁ φίλος Γ. Θ. Βαφόπουλος, ΙΔ', 81-82.
Δέλιος, Γιώργος: Γ. Θ. Βαφόπουλος, ΙΔ', 83-85.
Δαμάκης, Μηνᾶς: Γ. Θ. Βαφόπουλος - Μία σκιαγραφία τῆς ποίησής του, ΙΔ', 85-87.
Θέμελης Γ.: Γ. Θ. Βαφόπουλος, ἡ ὁ κύκλος τῆς ἀνυπαρξίας, ΙΔ', 87-92.
Μακρῆς, Σόλων: Γ.Θ. Βαφόπουλος, ΙΔ', 92-95.
Παναγιωτόπουλος, Ι. Μ.: Ὑπόμνημα στὴν πνευματικὴ παρουσία τοῦ Βαφόπουλου, ΙΔ', 95-98.
Παυλέας, Σαράντος: Ἡ πρώτη μου γνωριμία μετὰ τὸν Γ. Θ. Βαφόπουλο, ΙΔ', 98-99.
Σιατόπουλος, Δημήτρης: Μία ἐποπτεία στὸ ἔργο τοῦ Γ. Θ. Βαφόπουλου, ΙΔ', 99-101.
Στοιγιαννίδης, Γ. Σ.: Ἐνα χρέος, ΙΔ', 101-102.
Χάρης, Πέτρος: Ἐνας χαρακτηρισμός, ΙΔ', 103.
Χατζηφώτης, Ι. Μ.: Τρεῖς πτυχές τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου τοῦ Γ. Θ. Βαφόπουλου (Ὁ Ποιητὴς - Ὁ Πεζογράφος - Ὁ Ταξιδευτὴς), ΙΔ', 104-106.
Χατζίνης, Γιάννης: Ἐνα γράμμα γιὰ τὸν Βαφόπουλο, ΙΔ', 107.
Χρυσάνθης Κύπρος: Ἡ «Ἐσθὴρ» τοῦ Γ. Θ. Βαφόπουλου (σχόλια), ΙΔ', 108-110.
ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ, Παντελῆς
Stavrou, Theofanis G.: Homage to Pandelis Prevelakis (ἀναδημοσίευση), ΙΘ', τεῦχος 228 (12 σελίδες χωρὶς ἀρίθμηση).

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

- Ἱστορίες ἀπὸ τὴν Κύπρο τὴν ἀγέρηνη (Πεζὸς λόγος III) Κ€3.-
- Ἐνα γαλάζιο κορίτσι ἀπὸ τὴν Κύπρο (Πεζὸς Λόγος IIII) Κ€3.-
- Δραματικὸς Λόγος . . . . . Κ€3.-
- Ὁ περιπαθὴς ὀδοιπόρος . . . . . Κ€1.-
- Πέρα ἀπ' τὴν Ἑλλάδα ὁ ἥλιος . . . . . Κ€1.-
- Τὸ φῶς δὲν χάνεται ἀπ' τὴν Κύπρο . . . . . Κ€1.500
- Βαρνάβας, ὁ γιὸς τῆς παράκλησης . . . . . Κ€1.-

ΠΑΙΔΙΚΑ

- Ἱστορίες τῶν μηνῶν . . . . . Κ€0.500
- Ὅπου παιδὶ καὶ φῶς . . . . . Κ€0.750
- 16 ποιήματα τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνα (μετὰ μουσικὴ) Κ€1.500
- Ὁ Ἀπελευθερωτικὸς Ἀγῶνας τῆς Κύπρου (1955-1959) στὸ περιοδικὸ «Καιροὶ τῆς Κύπρου» . . . . . Κ€0.500

η πρώτη
από του
στοματός
κεφαλοσπορίνη

Lilly
Keflex

ΚΑΨΟΥΛΕΣ CEFALEXIN MONOHYDRATE - 250 mg. - 500 mg.

ΣΙΡΟΠΙΟΝ CEFALEXIN MONOHYDRATE - 125 mg. - 250 mg.

Άνοιγει νέους ορίζοντες εις την θεραπείαν δι' αντιβιοτικῶν

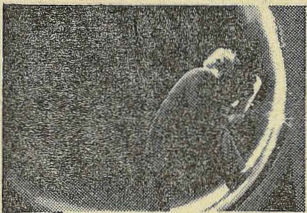
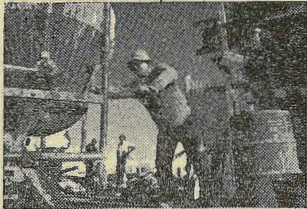
Ἀντιπρόσωποι καὶ Διανομεῖς: **ΦΑΤΙΣΚΟ ΛΤΔ.**

Ὁδὸς Ἀρνάλδας Ἀρ. 20, Τηλ. 43091-5 Τ.Κ. 2173

Λ Ε Υ Κ Ω Σ Ι Α.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΕΣ ΚΥΠΡΟΥ ...η πρώτη ασφάλεια η σίγουρη ασφάλεια

Οι Γενικές, Ασφάλειες Κύπρου είναι η πρώτη καθαρά Κυπριακή Ασφαλιστική Έταιρεία.

Ιδρύθηκε το 1951 από την μεγαλύτερη Τράπεζα του τόπου μας, την Τράπεζα Κύπρου.

Σήμερα είναι ο μεγαλύτερος ασφαλιστικός οργανισμός της Κύπρου, με προσωπικό άρτια εκπαιδευμένο και έχει όλες τις δυνατότητες να σας προσφέρει την καλύτερη εξυπηρέτηση και τους καλύτερους όρους για όλους τους τύπους ασφαλειών.

Η σιγουριά και η εμπιστοσύνη που χαρακτηρίζουν κάθε πράξη τους, έχουν φέρει τις Ασφάλειες Κύπρου στην προνομιακή θέση να έχουν σήμερα τον μεγαλύτερο αριθμό Κυπρίων ασφαλισμένων.

Εμπιστευθήτε και σεις κάθε σας ασφαλιστικό πρόβλημα στη... σίγουρη ασφάλεια.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΕΣ ΚΥΠΡΟΥ

Internationally acknowledged
to be the finest King Size cigarette
in the world

dunhill
London Paris New York

THE MOST DISTINGUISHED TOBACCO HOUSE IN THE WORLD

ΜΠΥΡΑ ΚΕΟ

η μπύρα σας...

